

BOEKBESPREKING

INTERNATIONAL BIBLIOGRAPHY OF THE SOCIAL SCIENCES : *Anthropology* (Vol. VI: 5.101 titels), *Economics* (Vol. IX: 7.844 titels), *Political Science* (Vol. IX: 4.260 titels), *Sociology* (Vol. X: 4.518 titels), 1960. — Stevens & Sons, London, 1962. — Resp. 377, 553, 334, 287 blz. (Prijs per deel : 3 gns; voor de vier delen samen : 10 gns).

Qua samenstelling is de bedoeling van deze vier bibliografieën : „to be truly international and to include the most important publications relating to each discipline, whatever the country of origin or the language in which they are drafted” (zie Foreword). Hoe die internationaliteit praktisch wordt nagestreefd kan men opvangen uit de dankbetuiging aan „those institutions... correspondents... contributors... in many different countries which have sent us information concerning their publications or helped us by their advice”. Deze algemene dankbetuiging wordt uitdrukkelijker herhaald t.o.v. de, met name genoemde, 16 nationale instellingen, medewerkers aan het volume Sociologie (voor de delen : Economie, Politieke Wetenschappen en Antropologie is dit resp. 12, 13, 7), welke lokaal, regionaal of nationaal als documentalistisch supervisor optraden en het centrale orgaan op de hoogte bracht van het verschijnen van de onderscheiden publikaties.

Hiermede is meteen gewezen én op de verdienste van deze onderneming én op haar vele gebreken.

De verdienste is nl. dat elk jaar een poging wordt gedaan om de sociaal-wetenschappelijke publikatie in één centrale bron te groeperen en te classeren. Ondanks alle pessimisme, afzijdigheid en documentalistische verwaandheid van wij-doen-het-zelf-voor-onszelf, is dit een stimulerend voorbeeld dat toch maar, jaar bij jaar, levensvatbaarder gestalte aanneemt. Er is enkel nog de intense belangstelling te wekken van de consument van de sociaal-wetenschappelijke literatuur, die nog grotendeels de mening is toegedaan dat sociaal-wetenschappelijk onderzoek literair speurwerk is en dat alle talent voor dit speuren ondeelbaar bij hem alléén te vinden is.

Deze onderneming kent vele gebreken. En deze tekorten liggen niet in de eerste plaats in het feit dat b.v. in het boekdeel Sociologie slechts 4.518 titels gemeld worden welke de totale som van de relevante literatuurproductie moet zijn voor het jaar 1960. Ze liggen principieel op twee terreinen. In eerste instantie voor wat betreft de behandelde vakgebieden. De demografie, de sociale psychologie en het recht b.v. worden verder niet behandeld. De aangewende classificatieschema's integendeel halen deze onderwerpen min of meer naar zich toe. B.v. de demografie vindt men terug onder sociale structuur (zie C.1 in het classificatieschema van het boekdeel Sociologie); nochtans verwijst men naar „Population Index” voor wat betreft demogra-

fische bibliografie. Een overlapping tussen de bibliografie „Sociology” en „Population Index” mag hier dus wel verondersteld worden, niettegenstaande men het voorgeeft als zou deze oversnijding vermeden geweest zijn. Deze is niet misdadig op zichzelf, tenzij de gebruiker van deze beide referentiewerken ondubbelzinnig de weg gewezen wordt, waar wat te vinden is. Anderzijds wordt gelukkig wel de binding gecreëerd tussen het deel Politieke Wetenschappen en de „International Political Science Abstracts” : het eerste een excerptering zijnde van laatstgenoemde.

Ten slotte vonden we, lukraak, enkele titels welke naar referaten verwezen. Met de opname van de titel, welke de lokalistie van de originele versie mogelijk maakt, is de bibliografische intentie nagekomen. Het uitdrukkelijk verwijzen naar het referaat van de originele versie vinden we minder gelukkig. Het referaat is immers uiteindelijk een nadere omschrijving van de oorspronkelijke stof en vervangt in geen enkel opzicht dit laatste, zoals hier wel wil voorgewend zijn.

Alles te samen genomen zouden we het accent terug willen leggen op het verdienstelijke van dit werk. Een lijst van titels van documenten is de eerste en noodzakelijke stap welke de Internationale Commissie voor de Documentatie van de Sociale Wetenschappen terecht heeft gezet in het kader van de verbetering van het sociaal-wetenschappelijk documentatiewerk. Het wachten is nu op de effectieve aanpak van meer uitgediepte documentatiewerkzaamheden zoals index- en referaatbladen en -diensten. Tot hiertoe hebben dergelijke activiteiten, werkelijk internationaal in uitbouw, nog niet het stadium van de papiermatige plannificatie overleefd.

L. UYTTERSCHAUT.

R. H. SHRYOCK (editor) : *The Status of University Teachers. Reports from sixteen countries prepared with the assistance of Unesco.* — International Association of University Professors and Lecturers (IAUPL) Secretariat General : Rozier 6, Ghent, 1961. — 223 blz. (Prijs : 175 F).

In dit boek wordt getracht een internationaal overzicht te geven van de sociale status van het onderwijzend personeel van de universiteiten in 16 verschillende landen. Op initiatief van IAUPL, waarvan het secretariaat wordt waargenomen door Prof. A. HACQUAERT, werden uit deze landen door vooraanstaande universiteitsprofessoren rapporten ingestuurd over de recruiteringswijze, de verschillende rangen en functies, de materiële levensvoorwaarden en de algemene status van het onderwijzend personeel in de gemeenschap. Hierdoor wordt een boeiend overzicht bekomen van de organisatie van de universitaire carrière en van de plaats die door universiteitsprofessoren in de sociale structuur van deze verschillende landen wordt ingenomen. Het sociaal aanzien blijkt meestal vrij hoog te zijn, vooral in W. Duitsland en Nederland, waar in opiniepeilingen aan professoren de hoogste plaats op de maatschappelijke ladder wordt toegekend. Wat de academische functies betreft, wordt in de meeste landen de nadruk gelegd op het onderwijs, hoewel in de Westerse universiteiten een meer en meer overwegend belang wordt

gehecht aan de zuiver wetenschappelijke opzoekingen. Academische vrijheid blijkt in een aantal landen aan beperkingen onderworpen te zijn, niet alleen, zoals te verwachten, in Spanje, doch zelfs in zekere mate in de Verenigde Staten, waar het beheer van de meeste universiteiten niet door de professoren zelf wordt uitgeoefend, maar in vele gevallen zelfs door niet-academici wier vertuiging de strekking van de ganse universiteit bepaalt.

De nadruk van de meeste rapporten ligt op het beschrijven van toestanden en minder op het verstrekken van statistisch cijfermateriaal. Sporadisch worden cijfers medegedeeld over het gemiddeld aantal studenten per professor, doch de meeste cijfers hebben betrekking op de weddeschalen. In dit verband is een grote constante opvallend, nl. de verhouding van de beginwedde van de assistenten tot de eindwedde van de gewone hoogleraren, die nagenoeg overal ongeveer een derde bedraagt. Het niveau van deze wedden zelf is echter zeer verscheiden.

De rapporten zijn uiteenlopend zowel in omvang (3 blz. voor de Sovjet-Unie en 24 voor het Verenigd Koninkrijk) als in strekking (sommige zijn kritisch, andere meer zelfingenomen). Het geheel geeft niettemin een vrij homogene indruk doordat de voornaamste behandelde punten steeds dezelfde zijn. Vermelden we nog dat het rapport voor België geschreven werd door Prof. R. VAN NUFFEL en dat de werking van IAUPL in een Appendix wordt uiteengezet. In verband met de aan gang zijnde herwaardering van de universitaire carrière in België is dit werk bijzonder actueel en zal het zeker een grote belangstelling weten te wekken.

W. VAN RIJCKEGHEM.

V. LEEMANS : *De jonge Marx en de marxisten*. — N.V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen, Amsterdam, 1962. — 162 blz. (Prijz: ing. 125 F; geb. 150 F).

In de geschriften van de jonge Marx ligt de klemtoon niet primair op het probleem van de economische theorie, wel op de wijsbegeerte van de mens en van de maatschappij. Oorspronkelijk is het denken van Marx wijsgerig-sociologisch gemotiveerd en is het wezenlijk gericht op het realiseren van een fundamenteel ander inzicht in de menselijke verhoudingen en in de dragende krachten van de geschiedenis. Marx poneert immers dat men moet vertrekken van het sociale „niet-zijn” als proletariër om mens te kunnen worden, terwijl de sociale groep tot drager en schepper dient te worden van bepaalde stuwende denkvormen... De wijsbegeerte moet in het proletariaat haar materiële wapens vinden, terwijl het proletariaat in de wijsbegeerte zijn geestelijke wapens moet kunnen bemachtigen. Op deze manier realiseert de jonge Marx de symbiose van idealistisch materialisme en proletariaat, waardoor de ontvoogding van de eindige mens mogelijk moet worden gemaakt. Het menselijke in het sociale kan pas verwezenlijkt worden door de heerschappij van het „objectieve wezen” in de mens, d.i. door de triomf van de natuur in de mens. Van dit specifiek standpunt uit beoordeelt en veroordeelt de jonge Marx het „vervreemdingsproces” waaraan de mens, in het burgerlijk-kapitalistische stelsel, onderworpen is.

Met betrekking tot deze theorie inzake mens en maatschappij merkt LEEMANS op dat de eigenlijke bijdrage van Marx gelegen is in zijn historisch dialectische zienswijze, die evenwel niet kan worden losgedacht van een historisch materialistisch uitgangspunt. In de sociale wijsbegeerte van Marx blijft de dialectiek immers gedetermineerd door een absoluut materialistisch gegeven dat steeds zijn eindigheid vindt binnen de grenzen van het materialisme zelf en in een aldus gekwalificeerde objectieve realiteit. Is dit standpunt reeds duidelijk te bespeuren bij de jonge Marx, dan moet ogenblikkelijk worden toegegeven dat het nog niet de betekenis heeft van een dogmatisch historisch materialisme. Het zal pas in deze richting evolueren van het ogenblik af dat de sociaal-wijsgerige doctrine tot politieke actie omgezet wordt; de ontologie van de mens wordt immers ondergeschikt gemaakt aan de praktische eisen van de communistische revolutie, de mens wordt de gevangene van een dogmatisch „economisme”. Volgens LEEMANS is deze overschrijving van de marxistische filosofie in formules van politieke agitatie en van Leninistische partijvorming, dan ook geen logische evidentie van de zienswijze van de jonge Marx. Ze moet integendeel worden toegeschreven aan het feit dat de wijsbegeerte de plaats heeft moeten ruimen voor de praktijk van de politieke actie. Van sociale wijsbegeerte zijn de ideeën van Marx tot politiek dogmatisme uitgegroeid. Vandaar dat LEEMANS dan ook besluit dat men niet meer met Marx kan discussiëren zonder dit ook te doen met de verwezenlijkingen van Lenin, van Stalin, van Kroetsjew en van de Chinese communistische leiders. De wijsgerige dialectiek is immers een integrerend deel van de politieke werkelijkheid geworden omdat deze dialectiek van beschouwend, actief geworden is en zich in de macht geïnstalleerd heeft.

De betekenis van deze studie van Victor LEEMANS ligt niet enkel op het terrein van de grondige detailanalyse van de geschriften van de jonge Marx, geprojecteerd tegen de geestelijke en maatschappelijke achtergrond van de periode waarin ze het licht zagen. Die betekenis reikt veel verder omdat de optiek van LEEMANS nu eenmaal veel ruimer is. Niet alleen worden figuren als Cornu, Lefebvre, Hyppolite, Lukács, Bloch, Steinbüchel, Arendt, Garaudy, Sartre en Merleau-Ponty kritisch besproken, doch bij talrijke gelegenheden brengt LEEMANS ook zijn eigen ideeën naar voor die getuigen van een diepgaand en evenwichtig inzicht in onze actuele maatschappelijke problematiek.

Dit werk van Victor LEEMANS is, door zijn eerlijk-objectieve benadering en door zijn uitgebreide bronnenanalyse, een positieve bijdrage tot de reeds uitgebreide Marx-literatuur.

E. VAN DER STRAETEN.

Dr. P. THOENES : *De elite in de verzorgingsstaat. Sociologische proeve van een terugkeer naar domineesland.* — Publikaties van het Sociologisch Instituut der Rijksuniversiteit te Leiden, H. E. Stenfert Kroese N.V. — Leiden, 1962. — 268 blz. (Prijs : geb. 265 F).

De Leidse socioloog dr. P. THOENES, is voor velen wel geen onbekende meer. Als politiek geïnteresseerd socioloog heeft hij steeds een grote belang-

stelling getoond voor vraagstukken in verband met de elite en de politieke vormgeving in de samenleving.

Behalve TER BRAAKS politiek-literaire verhandeling over de nieuwe elite zijn in verband met elitevorming in Nederland nog maar weinig studies verricht. Met het hier besproken werk wordt meteen een grote leemte gevuld.

Het werk is ingedeeld in twee delen. In het eerste deel tracht de auteur een meer theoretische apparatuur met betrekking tot de elite te ontwerpen, om in het tweede deel meer speciaal stil te houden bij een analyse van de actuele situatie, meer speciaal de elite van de verzorgingsstaat. Belangrijk hierbij zijn de definities van de begrippen „elite” (blz. 5) en „verzorgingsstaat” (blz. 124).

In het eerste deel onderzoekt de auteur hoe bepaalde elites ontstaan en functioneren en welke voorwaarden hierbij een rol spelen. Een eerste voorwaarde tot elitevorming is de spanning tussen zijn en behoren, factor die de auteur situeert in het historisch gebeuren. De strijd tussen zijn en behoren krijgt thans politiek de vorm van de strijd tussen progressief en conservatief. Een tweede noodzakelijke voorwaarde is een zekere mate van vervreemding: „het spanningsverschijnsel, dat in één onderschikkend maatschappelijk verband samenwerkende groepen onder strijdende postulaten staan” (blz. 36). Vervreemding brengt meestal het voor elites karakteristiek superioriteitsbesef met zich mede.

Van uitzonderlijk belang is de houding die de elitegroep ten aanzien van de vastgestelde vervreemding aanneemt. Elites die er van uitgaan, dat in hun samenleving de eenheid tussen geest en macht tijdelijk verloren is gegaan, maar volgens hen de taak hebben de samenleving naar dit niveau terug te brengen, worden gedefinieerd als historische elites. Hier is de relatie superioriteit-inferioriteit enkel tijdelijk. Visie die dus aansluit bij de ideeën van ROUSSEAU en MARX. Elites die er van uitgaan, dat een natuurlijke ongelijkheid onder de mensen bestaat en waarbij het superioriteitsverschijnsel als onontkoombaar is, worden gedefinieerd als natuurlijke elites.

Een elite beroept zich steeds op een superieure inspiratiebron, hetzij dit ligt op het vlak van geloof, hetzij op het vlak van de wetenschap. Waar men zich beroept op wetenschappelijke basis, steunt men zich voornamelijk op de bronnen van een natuurlijke selectie, hetzij op biologisch-psychologisch of ethnologisch vlak, anderen baseren zich op het selectievraagstuk van de intelligenten. De auteur situeert hier meer speciaal de figuur van MOSCA, als eerste elite-theoreticus.

In het vierde hoofdstuk onderzoekt dr. P. THOENES de rol van de elite. De elite heeft trouwens een bepaalde zending te vervullen. Vanuit historisch perspectief gezien kan men haar optreden in drie fasen verdelen: het brengen van een boodschap (fase waar zich vooral GEIGER heeft aan geïnteresseerd); de verwezenlijking van het plan (voornamelijk bestudeerd door MANNHEIM) en de handhaving van de orde (opvattingen vooral ontwikkeld bij PARETO). Bijzonder verhelderend zijn de theorieën die dr. P. THOENES van voornoemde auteurs uiteenzet.

Het eerste deel wordt afgesloten met een analyse van de structuur en uitstraling van de elite. Al naargelang de fase en de plaats van haar optreden kan zij in vorm variëren van bent tot bureaucratie. Elke elitegroep staat

overigens in wisselwerking tot haar omgeving. Sommigen worden opgenomen, anderen worden als tegenstanders gemaakt.

Naast de elite ontstaat een niet tot de elite behorende, maar sympathiserende response group, die de auteur met een schalkse humor hem eigen, de „theemutsgroep” noemt.

In het tweede deel handelt dr. P. THOENES over een bepaalde elite, namelijk deze van de verzorgingsstaat. Nadat hij een algemene karakteristiek geeft van de verzorgingsstaat, wordt op basis van deze analyse nagegaan in hoever de in het eerste deel ontwikkelde voorwaarden tot elitevorming in deze staat aanwezig zijn.

De definitie die de auteur van de verzorgingsstaat heeft is een ideaaltipe. In de praktijk bestaat een volledige verzorgingsstaat niet, evenmin als er ooit een volledige liberale samenleving is geweest. Als landen die veel trekken van een verzorgingsstaat vertonen, wijst de auteur naar Nederland, Zweden en Engeland.

In het negende hoofdstuk wordt gehandeld over terugtrekende en opkomende elites. Naast de oudere elites, als ondernemers en ingenieurs, treedt een nieuwe elite naar voren, nl. de functionarissenelite. Deze laatste beschikt over een eigen apparatuur tot wetenschappelijke advisering.

Het laatste hoofdstuk heeft als titel: „Naar een politieke sociologie” en vormt een interessant sluitstuk in het geheel van de studie. De ontmoeting tussen politiek en wetenschap is vruchtbaar voor beiden en dient gestimuleerd te worden. In feite zou de sociale wetenschap zich alleen moeten interesseren voor het zijnde en in alle objectiviteit vaststellen wat waar is. Het is echter zo dat de sociale wetenschap naar vorm en inhoud in haar ontwikkeling in allerlei opzichten maatschappelijk gebonden is. Politiek kan alleen dan democratisch zijn, als de burgers het vermogen bezitten de politieke ontwikkeling te bepalen en de eraan ten grondslag liggende situatie kunnen doorgronden.

Met een waar literair genot zal men dit systematisch opgebouwd werk, verrijkt met talrijke syntheses, lezen.

F. BROUCKE.

De openbare diensten in het tijdperk van de socialisatie. Verhoudingen werkegevers-werknemers in de openbare diensten. — Uitgaven Christelijke Centrale van de Openbare Diensten, Brussel, 1962. — 287 blz.

In een bijzondere mate wordt de Belgische maatschappij in de huidige periode gekenmerkt door de plaats van syndicale organismen.

De literatuur omtrent het huidig syndicalisme in ons land is wel sterk gericht op standpunten; neutrale sociologische analyses treft men praktisch niet aan. De oorzaak van de laatste vaststelling is een sociologisch feit op zichzelf.

Met interesse hebben we kennis genomen van de vermelde publikatie van de C.C.O.D., vrucht van een studiec ommissie met J. BUYENS als voorzitter en R. VANDERMOSTEN als secretaris.

Onvermijdelijk komt er in een werk, uitgaande van een strijdend organisme, een reeks revendicaties voor. Dit aspect komt hier minder aan bod omdat we ons zullen beperken tot de vaststelling van feiten.

De situatie van de werknemers in openbare diensten is van verschillende zijden belicht geworden. De evolutie van de syndicale beweging, de rol van de staat, de opdracht en de taak van de openbare diensten en het economisch belang van de openbare wetgever geven reeds een idee van het milieu waarin de werknemers tewerkgesteld zijn. Meer specifieke inlichtingen bekomt men bij de behandeling van het verschil tussen de openbare en de privé-werkgever, de arbeids- en werkingsmethoden van de openbare diensten, de plichten en verantwoordelijkheden van het personeelslid alsook de rechten van het personeelslid.

Een ander belangrijk aspect is natuurlijk de syndicale vertegenwoordiging van de werknemers in openbare diensten. Vrij uitvoerig worden belangrijke aspecten van de evolutie tot de huidige verhoudingen en de thans geldende rechtstoestanden beschreven.

Wanneer een strijdend organisme zich bezint over de huidige maatschappelijke structuren, dan loont belangstelling voor de gedane analyse de moeite. Zo vindt men dan ook in de publikatie zeer interessante vaststellingen, naast een overzicht van de institutionele verhoudingen. Knelpunten inzake de syndicale beweging in de openbare diensten worden eveneens vermeld; bepaalde micro-sociologische oorzaken worden hierbij niet onderstreept.

J. ROGIERS-COLLE.

C. VEREKER, J. B. MAYS, E. GITTUS en M. BROADY : *Urban redevelopment and social change. A study of social conditions in Central Liverpool 1955-56.* — Liverpool University Press, Liverpool, 1961. — 150 blz. (Prijs : 25 s.).

In de reeks studies die te rekenen zijn tot de sociologie van de stad treft men een aantal onderzoekingen aan van buurten in verval. Het werk waarover hier sprake is, hoort daarbij.

Een deel van het centrum van Liverpool werd in de jaren 1955 en 1956 onder de loupe genomen, met als doel de sociale structuur en het familieleven van het gebied te analyseren, gezien in het licht van de economische situatie en de woontoestanden.

Wegens fysische en sociale verschillen hebben de onderzoekers het gebied in acht sub-gebieden, soms samengevat tot drie gebieden, ingedeeld. De verschillen vallen eveneens samen met bepaalde perioden van bebouwing; de ouderdom van de huizen bepaalt dus in een zekere mate de afbakening van de gebieden.

Naast bestaande statistische gegevens heeft men beroep moeten doen op het ondervragen van een aantal gezinshoofden (of van hun vrouwen). De steekproef bestond uit één op twintig adressen, hetzij uiteindelijk 574 huishoudens.

In een hoofdstuk over de *social background* bekomt men gegevens over de loop van de bevolking, de gezinsstructuur, de leeftijd, het beroep van het gezinshoofd, de bevolkingsdichtheid en het aantal woonegelegenheden.

De woontoestanden hebben de aandacht getrokken; over de toestand van de gebouwen werden dan ook gegevens verzameld. Daar de Universiteit

in dit gebied een aantal gebouwen bezit, heeft men daarover afzonderlijk de gegevens verstrekt.

Een interessant deel, van een sociologisch standpunt, handelt over de gezinssamenstelling in de drie sub-gebieden. Origineel gedaan is de beschouwing van de maatschappelijke betekenis van de woonplaats van de ouders van het gezinshoofd en van zijn echtgenote. Trouwens in dat deel worden er nog enkele interessante relaties gelegd en wel tussen de wens om te verhuizen en het al of niet wonen van familieleden in de omgeving, de duur van de woonst in het gebied en het al of niet lid zijn van verenigingen.

Verder heeft men nog in het bijzonder de residentiële mobiliteit onderzocht.

De bekomen gegevens zijn dan nog eens uitvoerig besproken geworden in de besluiten.

De studie geeft zeker een reeks gegevens, die te gebruiken zijn door de overheid bij de voorbereiding van een stedenbouwkundig plan. De auteurs hebben inzicht in het stadsverschijnsel en weten de gegevens te beoordelen. Wegens de onbetwistbare waarde van de studie, is het spijtig dat de punten van onderzoek vrij los staand van elkaar beschouwd werden. Alhoewel in het besluit gezorgd wordt voor een geheel, verliezen de gegevens daardoor aan waarde. Een meer verzorgde voorstelling van de tabellen ware zeker gewenst geweest.

Met interesse zien we de aangekondigde publikaties tegemoet over bepaalde aspecten van het maatschappelijk leven in hetzelfde gebied.

J. ROGIERS-COLLE.

A. KRIEKEMANS : *Algemene Pedagogiek*. — Nauwelaerts, Leuven, 1962. — 456 blz. (Prijs : 270 F).

Wij hebben ons bij de bespreking van dit hoogst interessante en belangrijk werk, dat voor de derde maal werd herdrukt, beperkt tot het weergeven van een beknopt overzicht, dat hopelijk tot lezen zal aanzetten.

In een eerste deel behandelt de auteur met scherpe realiteitszin en grote kennis van de tot nog toe ontwikkelde opvattingen achtereenvolgens het wezen van opvoeding en pedagogie, de verschillende soorten van opvoedkundige hulp, de mogelijkheid, de noodzakelijkheid en de grenzen van de opvoeding, om tenslotte te eindigen met het opvoedingsideaal en de noodzakelijkheid van de godsdienstige opvoeding.

De opvoeding is, voor de auteur, als zuiver fenomeen, de mens die zichzelf voorkomt als een taak, die hij in principe zelf moet volbrengen maar die hij feitelijk slechts aan kan mits hij er bij geholpen wordt. Opvoeding is tenslotte zelfverwerkelijking en hulp, geboren in liefde en uit verantwoordelijkheidsbewustzijn, tot zelfverwerkelijking. Deze zelfverwerkelijking onderstelt de vraag naar de manier waarop het leven moet geleid worden, zodat de opvoeding ook een aanvulling is van de wijsbegeerte en (voor de auteur) van de Rooms-Katholieke wereldbeschouwing. Een godsdienstige opvoeding

wordt dan ontwikkeld, gezien in het perspectief van het in vervulling brengen van de grondbehoeften van de mens.

In een tweede deel gaat de auteur verder de verschillende aspecten na van de „ene” opvoeding die de vorming van de gehele persoonlijkheid beoogt. Om dit analytisch te kunnen bestuderen, onderscheidt hij bij de mens, naast motorische en ken Capaciteiten, allerlei streefdisposities. Aldus vertrekt hij van de cultuur van de motoriek van de mens om de noodzakelijkheid aan te tonen van de lichamelijke opvoeding als middel tot persoonlijkheidsvorming. Van de ken Capaciteiten behandelt hij de intelligentie, om de principes van de verstandelijke opvoeding op te stellen. De sexuele drang als voorbeeld van verschillende vormen van de levensdrang, is aanleiding tot de uitbouw van een sexuele opvoeding. De sociale dispositie van de mens wordt gebruikt als uitgangspunt van de sociale en de staatsburgerlijke opvoeding. De esthetische ervaring en de scheppingsdrang voeren tot het ontwerpen van een esthetische opvoeding. Tenslotte wordt de zedelijke opvoeding beschouwd als bekroning van de opvoeding van karakter en persoonlijkheid.

In een derde en laatste deel worden dan enkele aspecten behandeld van de huidige pedagogische situatie; immers, moet de mens steeds dezelfde verhoudingen herkennen en cultiveren, de taken die zij meebrengen verschillen in zover de situaties anders zijn. Hier handelt de auteur zeer uitvoerig het interessante werk van SCHELKY over de hedendaagse jeugd en wijst hij op het gebrek aan en de vraag naar een vaste leiding, een gezag, een model ter oriëntatie en ascetische zelftucht bij deze jeugd. Tot slot wordt de opvoeding van de volwassenen en de opvoeding tot het behoorlijk gebruik van de vrije tijd, twee belangrijke aspecten van de huidige pedagogische situatie, op een zeer rake manier geschetst.

P. DE CLIPPELE.

R. J. HAVIGHURST, P. H. BOWMAN, G. P. LIDDLE, e.a. : *Growing up in river city*. — John Wiley & Sons Inc., New York, London, 1962. — 189 blz. (Prijs : 34 sh.).

De observering van het groeiproces van de leeftijdsgroep 11 tot 20 jaar, gedurende de periode 1950-1960 in een als type genomen en anoniem aangeduide stad uit het Midden-Westen van de Verenigde Staten : „River City”.

Het boek is een formulering van het antwoord op de vragen : Stelt de gemeenschap de gepaste organisatorische middelen in het werk opdat aan ieder kind een optimale kans wordt gegeven om er zichzelf een waardevolle gestalte in uit te bouwen? En, gekend zijnde de configuratie van het kind in een bepaalde leeftijdsfase, kan men dan reeds vooraf het slagen of falen berekenen of aanduiden waar het falen zou kunnen vermeden geweest zijn? Het voornaamste en onmiddellijk objectief is evenwel aan te tonen dat de sociale achtergrond en individuele karaktertrekken van beide geslachtsgroepen, samen bepalend zijn voor de kwaliteit van uitwerking, in geciteerde soort van samenleven, van hun opdracht : het groeien.

Het groeien gaat door verschillende fasen. Het vangt aan in een algemeen gekenschetste gemeenschap en het is te situeren in een voor ieder kind omschreven sociaal-economische klasse. Daarbij geeft de gemeenschap een gamma organisatorische opvoedingsmedia ter assistentie : de school, de kerkgemeenschap, het verenigingsleven, andere ontspanningsfaciliteiten, bibliotheek, diverse werkmiddelen, centra van politionele en sociale controle en sociaal preventieve- en reclasseringsdiensten. Dit alles vormt het kader welke de gemeenschap het kind voorzet. Dat laatste heeft zelf een zekere mate van talent en aanleg. Bovendien beschikt het over een individueel- en sociaal aanpassingsvermogen. Het eerste wil men zien in : „a mind that has an inner harmony of forces making up the personality” (blz. 29). Sociaal-economische status, individuele- en sociale aanpassing en individuele aanleg zijn de leidende indicatieven voor succes of mislukken in de school. Het blijkt evenwel dat het samenspel van deze componenten niet altijd doorslaggevend is. Voor het schoolsucces willen de auteurs nog de persoonlijke inzet (personal incentive) als stimulerende factor erkennen; factor welke de bundeling is van de prikkel tot afwerking (drive for achievement), de identificering met personen welke op dezelfde school opmerkelijk slaagden, sociale druk op het individu en, simpel weg, het plezier in het leren.

Zo zagen de auteurs het stramien van de levenskansen en het voorspellingspatroon voor het gedrag van het kind, de adolescent en de volwassene in spe in zijn groei doorheen de basis- en verdere opleiding, het werkmilieu en, dan meer specifiek voor de meisjes, het huwelijk.

Resultaten ? Inderdaad is het eerder verontrustend met de makers van deze studie het „stubborn fact” te moeten aanzien dat de school en het werk ondeelbare en in de tijd opeenvolgende perioden van een gegarandeerd geslaagd leven vormen. Dat m.a.w. degene die de beste schoolresultaten boekt praktisch zeker zal slagen in het beroepsleven, terwijl diegene die studies moet onderbreken of minder gelukkig de schoolproeven ondergaat alle kans krijgt de proeven in het beroepsleven gelijkaardig te zullen doorstaan. Of nog, zoals de auteurs deze conclusie in een breder tijdsperspectief opnemen, is het in 1960 liefst een zeldzaam geval dat het schoolverlaten om te gaan werken meteen een soliede stap betekent naar de volwassenheid zoals dit normaal kon verwacht worden tot 1930 en zoals het een zeer alle-daags feit was in de jaren 1900.

L. UYTTERSCHAUT.

R. A. DE MOOR : *De verklaring van het conflict. Een onderzoek naar de uitgangspunten van een sociologische theorie.* — Van Gorcum & Comp. N.V., Assen 1961. — 159 blz. (Prijs : ing. : 7,50 Fl., geb. : 9,50 Fl.).

Het conflict als fundamenteel sociaal proces, blijkt steeds meer in de volle actualiteit te staan (zie o.m. het recente artikel van J. L. HOROWITZ „Consensus, conflict and co-operation : a sociological inventory” in *Social Forces* — dec. 1962 — blz. 177 e.v.)

Ook schrijver van het besproken werk waagt zich aan een ontleding van dit basisproces. Hij neemt nochtans een grote aanloop vooraleer hij tot

het doel van zijn studie : „het leveren, in eerste aanleg van een theoretische bijdrage tot de sociologische verklaring van het conflict” komt.

Het eerste gedeelte van het werk is immers „een bezinning over de vraag naar de kenmerken van een wetenschappelijke theorie in het algemeen en over die van een sociologische theorie in het bijzonder” (blz. 2). De auteur is van mening dat zelfs een nog meer primaire vraag kan gesteld worden, daar door het ontbreken van een sociologische theorie in de strikte zin, men zich kan afvragen of de aard van de sociale verschijnselen theorievorming toelaat.

De eerste hoofdstukken handelen over de „nomologische” verklaringwijze met betrekking tot de sociologie en de auteur trekt uit zijn „wetenschapsfilosofische,” beschouwingen de besluiten dat : „De generaliserende sociologie de zich herhalende aspecten van de sociale werkelijkheid tot object heeft” (blz. 40) waarbij het sociale handelen regelmaat vertoont krachtens de oriëntatie op gemeenschappelijke waarden, de constante relatie tussen doel en middelen en de macht van bepaalde actors; tevens dat „De begrippen van de sociologie een samenhangend geheel moeten vormen” (blz. 40).

Hetzelfde gedeelte van het werk handelt tenslotte in een aantal paragrafen over de „Verstehende Soziologie” waarbij de methodologische opvattingen van Max WEBER worden ontleed en kritisch besproken op basis van zijn *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*.

Men zoekt tevergeefs een bespreking van het werk van G. SIMMEL; deze auteur van *Conflict* waarbij het werk van L. COSER, *The functions of social conflict*, aansluit, wordt slechts even vermeld.

In het tweede gedeelte van de besproken studie wil de auteur dan nagaan of een sociologie van het conflict mogelijk is op basis van de gebruikelijke uitgangspunten van de sociologie. Indien dit niet het geval is wil hij nagaan „of nieuwe uitgangspunten moeten gezocht worden voor een afzonderlijke conflicttheorie, of voor een sociologische theorie op grond waarvan integratie en conflict beide kunnen worden verklaard” (blz. 71).

Hij ontleedt het structuur-functionalisme langs de begrippen functie, systeem, functionele en structurele vereisten, evenwicht en zelfregulatie, op basis van de werken van PARSONS en MERTON en bespreekt het structuur-functionalistisch model in zijn verhouding tot de verklaring van het conflict aan de hand van dezelfde auteurs, tevens van de studie van THURLINGS (*Het sociale conflict*, 1960).

Noteren wij de opinie van schrijver dat „In de wetenschap het leven gebaat is bij de leer, i.c. het referentiekader” (blz. 99) en zijn besluit dat de essentiële categorieën van het functionalisme een juiste kijk op ontstaan en aard van het conflict verhinderen waar zij als verklaringwijze voor de integratieverschijnselen niet zonder meer kunnen afgewezen worden (blz. 105).

Na een bespreking van de „Rol” theorie bij PARSONS en MERTON, de verklaring van het afwijkend gedrag door laatstgenoemde auteur, wordt enige aandacht en commentaar gewijd aan de opvattingen van R. DAHRENDORF. Schrijver concludeert dat „Hoe belangrijk Dahrendorf's heerschappijtheorie ook is als een poging om een werkelijk sociologische verklaring te geven van het conflict, zij ten eerste niet algemeen genoeg is en ten tweede te eenzijdig om het conflict dat zich altijd binnen institutionele kaders voltrekt in

zijn feitelijk ontstaan en in zijn historisch-culturele vormen te verklaren" (blz. 132). Schrijver zelf blijft, wanneer hij tracht een sociologisch referentiekader te formuleren dat een analyse van integratie en conflict toelaat, zeer vaag. Als meest belangrijke concepten worden beschouwd : de positionele actie, de doeleinden, middelen en waarden voor deze actie. Algemeen besluit van de auteur is tenslotte dat het conflict een even fundamenteel sociaal proces uitmaakt als de integratie en dat beide processen door een enkele theorie moeten ontleed worden, zienswijze welke niet als nieuw kan bestempeld worden (zie de bespreking van OGBURN en NIMKOFF, in hun *Handbook of Sociology*, 1947).

De lectuur van het besproken werk stelt teleur, wanneer men zoals op de voorflap wordt vermeld een „zo duidelijk en overzichtelijk geschreven boek" verwacht. De teleurstelling is des te groter daar het behandelde onderwerp van buitengewoon belang blijft en de constructieve bijdragen niet zo talrijk zijn.

Betreuren wij tenslotte het geringe aantal verwijzingen dat in de tekst voorkomt.

D. HEENE.

K. BOULDING : *Conflict and defense. A general theory.* — New York, Harper and Brothers, 1962. — 349 blz. (Prijs : 7.00 \$).

Schrijver van dit zeer technisch en logisch uitgebouwde werk doceert economie aan de universiteit van Michigan, is buiten zijn werkzaamheden op economisch terrein, o.m. actief in het redactieteam van de *Journal of Conflict Resolution* opgericht in 1957 en werd in 1961 directeur van het „Center for Research in Conflict Resolution" van hogergenoemde universiteit. Zoals de auteur zelf verklaart is veel materiaal uit het besproken werk afkomstig van het researchprogramma dat in voormeld centrum werd uitgewerkt.

Conflict and defense wil een algemene theorie brengen van het conflict als dynamisch sociaal proces en tevens een toepassing van deze centrale theoretische structuur op een aantal concrete terreinen van het sociale leven.

Het werk, dat de economische vorming van de schrijver duidelijk weer spiegelt, is ingedeeld in twee grote delen.

In de eerste negen hoofdstukken wordt getracht de basisprincipes van het conflictproces te achterhalen in een model dat ruim steunt op de theorie van de oligopoly maar er als theoretische abstractie niet mee samenvalt daar het aangevuld werd door elementen uit andere disciplines zoals sociologie en psychologie.

Het begrip „conflict", ruimer gezien dan dit van de „concurrentie", wordt gedefinieerd als „a situation of competition in which the parties are aware of the incompatibility of potential future positions and in which each party wishes to occupy a position that is incompatible with the wishes of the other" (blz. 5).

De elementen van een conflictmodel — statisch beschouwd — worden aangevuld door een grafisch model gebaseerd op de mathematische „Process-

models" van Lewis RICHARDSON. Ook aan de „Theory of games" als stel modellen in de laatste decennia ontwikkeld, wordt aandacht besteed wegens het licht dat zij werpen op een aantal dynamische aspecten van de conflict-situatie; vooral de „Pay-off matrix" uitdrukking van „the set of rewards or penalties accruing to each party at each combination of positions of all the parties" (blz. 41) wordt beschouwd als bruikbaar ter verklaring van het conflict. De modellen van de theorie der „Viability" i.e. „The ability and the willingness of one party to destroy or eliminate another" (blz. 58) worden ontleed vooral aan de hand van de economische concurrentie.

Nadat in de vorige hoofdstukken de partij in de conflictsituatie vooral als abstracte entiteit werd gezien, wordt in de volgende gespecificeerd naar drie conflictlagen met betrekking op het individu, de groep (waarbij het ecologische model verder wordt uitgewerkt in een „epidemiological" model op basis van de modellen der epidemiologen, relevant voor een inzicht in bepaalde groepsconflicten, maar niet beperkt tot fysieke gezondheid of ziekte) en aan het einde van de schaal de organisatie als gestructureerde groep met afgebakende regels en constituties.

Van een algemene analyse gaat de auteur over naar een meer gespecificeerde bespreking van de types der conflictpartijen en de soort conflicten waaraan ieder type bloot staat; hij past verder zijn abstracte basistheorie toe op een aantal concreet afgebakende terreinen.

In een tweede groot gedeelte van het besproken werk wordt inderdaad het economische conflict in al zijn uitingen, het „industrial" conflict (naar de bepaling van de auteur „the conflict between employer and employed" blz. 208) het internationaal conflict en het ideologisch-ethisch conflict ontleed. De differentiatie tussen deze conflictprocessen wordt naar voor gehaald; de meeste aandacht wordt toch besteed aan het internationale conflict als huidig dominerend type.

Ook bij de analyse van dit laatste type formuleert de auteur een basis-model dat een toepassing blijkt te zijn van het model der economische marktcompetitie; dit veralgemeend theoretisch model wordt getoetst op zijn bruikbaarheid, aan een aantal historische en recente concrete situaties.

Tenslotte wordt kort het probleem van de conflictenoplossing en -controle aangesneden in een bespreking van de mechanismen van sociale afscheiding, vormen van arbitrage en vormen van controle zoals het Recht.

Het werk in zijn geheel, dat als doel heeft theoretische modellen van een stel sociale processen in verband met het conflictverschijnsel op te bouwen, blijft ethisch neutraal; slechts in een epiloog „The present crisis of conflict and defense" spreekt de auteur een eigen waardeoordeel uit. Als interdisciplinaire synthese dwingt deze „general theory" zonder voorbehoud de bewondering af van de lezer.

D. HEENE.

M. VAN HAEGENDOREN : *De Vlaamse Beweging nu en morgen. — I. Na honderd dertig jaar.* — Uitg. Heideland, Hasselt, 1962. — 180 blz. (Prijs : 25 F.)

De Vlaamse Beweging met haar talrijke en veelzijdige aspecten is altijd weer opnieuw een bron gebleken van diepgaande studiën en verantwoorde geschriften. Thans zijn het een tweetal boekjes van Dr. M. VAN HAEGENDOREN, conservator bij het Rijksarchief te Brussel en voorzitter van de stichting Lodewijk de Raet, die de reeds bestaande werken komen aanvullen.

De auteur tracht de Vlaamse Beweging in haar waar perspectief te zien en tot haar reële proporties te herleiden, zowel wat het verleden, het heden als de toekomst betreft.

In het eerste bandje getiteld : *Na honderd dertig jaar* kunnen we twee delen onderscheiden. Vooreerst het deel dat geweven is rondom het thema : „Het verleden, leeft in ons”, door de auteur bedoeld als rechtzetting en verklaring van feitelijke toestanden en minder goede historische interpretaties die het geschiedenisonderwijs in onze volksmentaliteit heeft binnengebracht; tevens ook om aan te tonen dat zowel de jeugd als de massa de inspiratie van het verleden nodig hebben.

Achtereenvolgens wordt er gehandeld over de historische situaties en feiten van 1830, de revolutie van 1830, Vlaanderen in de XIXe eeuw, de tijd van Lodewijk de Raet, de Vlaamse Beweging tijdens wereldoorlog I, de Vlaamse Beweging na wereldoorlog I, de jaren dertig, collaboratie, verzet en repressie, naoorlogse ontreddeering en de tijd van het nieuwe geluid. Dr. M. VAN HAEGENDOREN weet zijn beweringen en visies telkens te staven met gepaste citaten en verklaringen van illustere collega's of autoriteiten.

Het tweede deel van het eerste nummer behandelt het Vlaanderen van „Nu”. De auteur is van mening dat de „status questionis” van het heden het vertrekpunt moet zijn van waaruit alle vraagstukken van de verdere opmars dienen behandeld te worden.

De factoren die de aandacht verdienen om het huidige Vlaanderen en „de Vlaamse Beweging nu” te beoordelen, worden door de schrijver als volgt behandeld :

1. de algemeen-menselijke factoren, zoals : de snel voortschrijdende technische vooruitgang, de groeiende universaliteit van het mensdom en de heersende tijdsstromingen in de wereld.
2. het institutionele „feit” België, met zijn centrale machten en zijn levensbeschouwelijke en politieke verzuiling.
3. de houding van onze Waalse landgenoten en in cultureel opzicht het contact met de Noordnederlanden.
4. de Vlaamse bevolking zelf : haar aantal, haar kwaliteit, haar verdeeldheid en volkskarakter.

Tot slot tracht de auteur tot een waardebeoordeling te komen.

K. VAN MIERT.

M. VAN HAEGENDOREN : *De Vlaamse Beweging nu en morgen. — II. Oogmerken voor morgen.* — Uitg. Heidelberg, Hasselt, 1962. — 284 blz. (Prijs : 50 F).

Dit dubbel nummer 82-83 van de Vlaamse Pockets sluit aan bij het vorige nummer 81 *De Vlaamse Beweging nu en morgen — I. Na honderd dertig jaar.*

In dit tweede bandje komt de actuele Vlaamse strijd ter sprake. Vooreerst wordt de Culturele Vlaamse Beweging behandeld met volgende gesprekspunten : Verhoging van onze ontwikkelingsgraad — Cultuurzorg en volksoopvoeding : zelfwerkzaamheid, eigentijds levensgevoel, cultureel vormingswerk, Nederlandse cultuurintegratie en A.B.N.-actie.

De politieke Vlaamse Beweging richt haar aandacht op Vlaanderen als probleem-gemeenschap en „meesterschap in eigen huis” als middel om onze problemen op te lossen.

De auteur werkt dan een programma uit in vijf punten dat zou moeten leiden naar de oplossing.

1. De beveiliging van ons gebied en de noodlijken van de taalwetgeving. Hierbij komen dus ter sprake : de taalwetten, tweetaligheid en talenkennis, alsook de Franstalige universiteit te Leuven.
2. Geheel onze bevolking en alle streken economisch valoriseren, te bezien in het licht van de economie in de moderne samenleving en de Belgische economie in haar geheel. De Vlaamse achterstand moet verholpen worden door economisch planning, gezonde streekontwikkeling en vervlaamsing van het bedrijfsleven.
3. Socio-culturele valorisatie : door activering van alle talenten van onze bevolking als ook door het oplossen van een gezonde harmonische maatschappij en het slopen van de sociale taalmuur.
4. Brussel, hoofdstad van het land, ook onze hoofdstad doen worden, daarom : gepaste houding van de Vlamingen en rechtvaardig overheidsbeleid.
5. De Staat mede leiden door het in evenwicht brengen van de verhoudingen in de benoemingen. Verder politieke structuurhervormingen door het invoeren van de federalisering : twee afzonderlijke begrotingen en twee afzonderlijke administraties.

Tot slot geeft de auteur nog enkele aanduidingen voor de toekomst met als wachtwoord : overleg als het kan, vechten als het moet. Al wie begaan is met de Vlaamse Beweging en haar huidige problematiek zal ongetwijfeld zijn gading vinden in deze twee bandjes.

K. VAN MIERT.

C. WESTSTRATE : *De organisatie van het economisch leven, een inleiding tot de economie.* Tweede herziene druk. — H. E. Stenfert Kroese, Leiden, 1962. — 336 blz. (Prijs : 395 F).

Dit boek is een „morfologische benadering van het economisch leven”; een begin van antwoord op de vraag : „hoe is het georganiseerd ?” In de Brief aan de Lezer wordt dit opzet verder gepreciseerd. „Met organisatie van het economisch leven bedoelen wij de regeling, de inrichting van het economisch

leven in sociaal verband, onverschillig of zij bewust of uitdrukkelijk is of onbewust en „gegroeid”.

In een eerste deel van het boek beschrijft auteur dan nader wat onder economisch leven verstaan moet worden, welke er de grondslagen zijn : godsdienstige en morele normen, volkszedes, heersende meningen omtrent te bevorderen belangen, de normen van het recht, persoonlijke eigenschappen, de natuur, de techniek, de bevolking.

In een tweede deel worden de typische verschijningsvormen van de huishoudingen behandeld. Als eerste komt aan de beurt de vrije ruilverkeers-huishouding welke, al evoluerend, erge wantoestanden opriep : sociale mistoestanden, uitbuiting (het aan het langste eind trekken bij een transactie tengevolge van grotere macht! blz. 69), unfaire handelspraktijken, overmatige en ongezonde concurrentie in strijd met het nationaal belang, onvoldoende zorg voor en een verkeerd gebruik van natuurlijke hulpbronnen, crises en depressies, grote ongelijkheid van inkomen en vermogen. Al deze aberraties worden geïllustreerd met toestanden en reglementeringen gelicht uit het West-Europa, vooral Nederland, van de XIXe eeuw en het begin van de XXe eeuw. Als het type van de centraal geleide volkshuishouding komt vervolgens de nogal ruim uitgevallen beschouwing over de grondslag, de Marxistische ideologie en de inrichting van de Sovjet-russische volkshuishouding. Ten slotte de gemengde volkshuishouding. Hier meent auteur twee hoofdgroepen te mogen onderscheiden nl. de gebonden en de gerichte groeps(volks)huishoudingen. In de eerste overheerst een leiding van de overheid welke ingrijpt in het economisch leven door een „zekere reglementering van het bedrijfsleven”. In de gerichte huishouding integendeel wordt richting aan het economische leven gegeven zonder een reglementering zoals hiervoor aangeduid. Als manifestatie van de gemengde volkshuishouding wordt de corporatieve huishouding gekozen; de huishouding „waarin corporaties een belangrijke rol spelen en hun stempel op het economisch leven drukken”. Voorbeeld van gebonden én corporatief economisch leven is de Middeleeuwse gildehuishouding. Een modern corporatisme, ideologisch afstammend van de sociale doctrine van het Rooms-Katholicisme, wordt gezien in de economie van het XX-eeuws Nederland. Daarop aansluitend wordt een revue afgenomen van de inrichting der tegenwoordige Nederlandse volkshuishouding. Een bespreking op basis van de doeleinden welke de Nederlandse regering zich stelt : sociale zekerheid, volledige werkgelegenheid, stabiliteit in het economische leven, rechtvaardige inkomensverdeling, bezitsvorming, voorkomen van misbruik van economische macht, voorkomen van overmatige concurrentie, externe solvabiliteit.

In een derde deel kan samengebracht worden : het bedrijfsleven (verschillende juridische vormen en concentraties van ondernemingen), de overheids-huishoudingen, de arbeid (de arbeidsverdeling, de organisatie van de arbeiders), het ruilverkeer en het geld- en kredietwezen en de internationale economische betrekkingen.

Zoals de auteur zelf reeds aangeeft in zijn Brief heeft de benaderingswijze van de stof liever een beschrijvend „licht verteerbaar” beeld afgetekend van het economisch leven, dan wel een strenge theoretische analyse. Op bepaalde ogenblikken wordt dan ook nogal doorgepraat; een, overigens

begrijpelijk, euvel waarover schrijver zich eenmaal bewust toont, zie blz. 92.

Eerder ten nadele van de beoogde vereenvoudiging in de voorstelling, is wel de versplintering van de stof over diverse puntenindelingen. Een onnodig over elkaar grijpen van gelijkaardige bestanddelen zal wel verwarrend werken bij een eerste kennismaking met de economie.

De verdienste van dit werk ligt ongetwijfeld in het feit dat, mét de theoretische beschouwingen, het een schets weergeeft van hoe het economisch leven van Nederland in elkaar steekt. De talrijke bibliographische nota's figureren daarbij als waardevolle sluitstukjes. Er mag misschien nog aan toegevoegd worden dat een tekstboek, een inleiding tot..., moeilijk objectief te benaderen zijn. Men wil nu eenmaal een bepaalde systematiek gevolgd zien of men verwacht dat sommige onderwerpen, wiens omtrekken in het geheugen vervaagd zijn of nooit eigenlijk getrokken werden, nu eens eindelijk scherp worden gesteld. Onverminderd deze verwachtingen evenwel, zou een zakenregister een nuttige vingerwijzer geweest zijn naar de onderwerpen welke, gezien de instelling van het oculair van de auteur op de behandelde materie, anderszins werden ondergebracht.

L. UYTTERSCHAUT.

P. P. VAN BERKUM : *Van Keynes tot onze tijd. Rede uitgesproken bij de dertigste herdenking van de „dies natalis“ der Katholieke Economische Hogeschool van Tilburg op donderdag 21 november 1957.* — H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden, 1957. — 32 blz. (Prijs : 28 F).

Deze rede zal een academicus zeker interesseren. Professor Dr. P. P. VAN BERKUM geeft er namelijk een overzichtelijk beeld van de economische theorieën sedert 1936 ontworpen vanuit liberalistisch standpunt en gecentreerd rond de problematiek van de economisch sterkere gebieden van het Westen.

De rede bestaat uit vier delen. In een eerste deel omschrijft de auteur het doel van zijn uiteenzetting : „Uitgaande van het Keynesiaanse begrippenapparaat... enkele ontwikkelingslijnen te schetsen en de vraagstukken aan te geven waarvoor zij ons plaatsen”.

Keynes' theorie wordt dan in deel II geëvalueerd tegen de achtergrond van historische feiten van 1936 tot 1957. Zijn verdienste zou hoofdzakelijk liggen in het feit dat hij een antwoord gaf op een aantal dringende problemen van praktische politieke aard en een reeks zeer bruikbare begrippen definiëerde. Maar Keynes had niet ingezien dat de werking van zijn „propensities” functie zijn van tijd en omgeving.

Inderdaad en dit toont Prof. Dr. P. P. VAN BERKUM aan in het derde deel van zijn betoog : de werkelijkheid na de tweede wereldoorlog wees eerder op een dreiging van seculaire inflatie dan van een seculaire deflatie. Van belang wordt dus de studie van de economische groei in een economie van volledige bezetting. Voor een stagnatie zoals Keynes ze voorspelde is zeker geen gevaar in de nabije toekomst.

In het vierde deel tenslotte wordt opgemerkt dat in zekere zin onze huidige tijd een analogie vertoont met de eerste helft van de XIXe eeuw. Men

gaat op langere termijn denken omdat het tempo van het economisch gebeuren sterk toeneemt omwille van politieke, sociale, technologische en andere redenen. Heel wat vragen dienen nog beantwoord in dit verband. Toch mag men besluiten dat in onze economie een ontwikkelingslijn waarneembaar is met een groeitempo van enkele procenten per jaar, die men verder kan aanhouden mits men de conjunctuurschommelingen en de inflatie onder controle kan houden.

A. COMHAIRE.

E. LIEFMANN-KEIL: *Ökonomische Theorie der Sozialpolitik*. — Springer Verlag, Berlin-Göttingen-Heidelberg, 1961. — XIV + 424 blz. (Prijs: 49,80 D.M.)

Dit leerboek maakt deel uit van de ook bij ons gunstig bekende *Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft: Abteilung Staatswissenschaft*.

In Duitsland kent men sinds lang het universitaire leervak: „Sozialpolitik“. Hierin manifesteert zich de blijvende nawerking van de historische school en van het kathedersocialisme die, zoals bekend, de sociale politiek in Duitsland zeer krachtig hebben beïnvloed. De vele leerboeken welke onder de titel „Sozialpolitik“, in dat land, het licht zagen kunnen zowat tot drie typen herleid worden. Het overwegende type is wel het zuiver beschrijvende leerboek: opsomming en beschrijving van sociale maatregelen en instellingen. Het tweede besteedt, naast de descriptie, ook aandacht aan de ethische problematiek. Het derde, stelt het aktieveld van de „Sozialpolitik“ wel bijzonder ruim; deze laatste mondt uit in een maatschappijpolitiek (Gesellschaftspolitik) (1). Alle hebben gemeen een weinig vastomlijnde begrenzing van de te behandelen stof en een uiteraard sterke aanleuning bij de problemen van de arbeid in dienstverband (die Arbeiterfrage!).

Het werk van E. LIEFMANN-KEIL is in zoverre een *novum* dat het een leerboek wil zijn over de economische beginselen van de sociale politiek. De economische analyse vormt derhalve „de rode draad“ welke het gehele boek doorloopt en bindt. Hierin ligt ook zijn originaliteit. De schrijfster was het niet zozeer te doen om het leveren van een oorspronkelijke bijdrage tot de eigenlijke economische theorie; veeleer om de theoretisch-economische basis van de sociaalpolitieke maatregelen, aan de hand van de huidige stand van de economische theorie te belichten.

Haar principieel uitgangspunt kunnen wij als volgt samenvatten: bij de sociale politiek is het essentieel te doen om het aandeel van de verscheidene sociale groepen in het nationaal inkomen, om individuele inkomenshoogten, om kosten en prijzen (blz. V). De meeste sociaalpolitieke maatregelen zijn thans maatregelen van verdelingspolitiek. Zij hebben rechtstreeks betrekking op de structuur van de inkomensverdeling (blz. 1). De band met de „labor economics“ legt de auteur door te stellen dat één van de doelstellingen van de sociale politiek er in bestaat de instellingen die de inkomensverdeling bepalen, te wijzigen. Steeds volgens haar impliceert dit maatregelen die de regeling van de zgn. arbeidsmarkt en van de arbeidsvoorwaarden beogen. Alles samen

(1) Als voorbeelden van de drie types citeren wij:

— G. ALBRECHT: *Sozialpolitik*, Göttingen 1955.

— W. WEDDIGEN: *Grundzüge der Sozialpolitik und Wohlfahrtspflege*, Stuttgart 1957.

— H. ACHINGER: *Sozialpolitik als Gesellschaftspolitik*, Hamburg 1958.

genomen leidt dit tot een politiek van inkomensherverdeling (blz. 4) (secundaire verdeling). Bij haar theoretisch-economische benadering ziet zij de sociale politiek blijkbaar als een toepassing van de theorie der inkomensverdeling.

Nu is dit uitgangspunt wel bijzonder principieel. De auteur zoekt nauwelijks naar een verantwoording hetgeen alleszins kan betreurd worden. Blijkbaar heeft zij bepaalde klippen, van bij de aanvang, willen omzeilen: 1) de verleiding tot beschrijving van instellingen of tot het leveren van kritiek op de sociaal-politieke actualiteit; 2) de sociologische studie van de sociale politiek.

Naar ons gevoelen betekent het nagenoeg volledig terzijde laten van beide een wezenlijke verarming. Indien men — o.i. terecht — stelt dat één der belangrijkste aangrijpingspunten van de sociale politiek ligt bij de verdeling van het nationaal inkomen over de diverse sociale groepen dan kan men niet, zonder schade, precies het kader van de inkomensverdeling resp. -herverdeling nagenoeg volledig onbesproken laten. De auteur heeft blijkbaar deze leemte aangevoeld; zij beperkt zich — helaas — tot enkele, overigens in een verschillend lettertype gedrukte „uitweidingen” (b.v. blz. 39-45, blz. 48-56). De laatst gesignaleerde „uitweiding” draagt overigens als titel: „Oorzaken en soorten van armoede”. Raadpleging van de recente Franse economisch sociologische literatuur — J. MARCHAL e.a. — zou hier beslist verbetering gebracht hebben.

De waarde van een leerboek wordt goeddeels bepaald door zijn innerlijke structuur. De hoofdschotel bestaat hier uit deel II — „de zgn. inkomensherverdeling” — en deel III — „de regeling van de arbeidslonen en van de arbeidsvoorwaarden”. Hieraan gaat vooraf een deel over doelstellingen, instrumenten en strategie. Het werk besluit met „de sociale politiek in internationaal verband” en de zeer beknopte aanduiding van enkele ontwikkelings-tendenzen. De diverse problemen worden in een sobere taal en aan de hand van een omvangrijke, zij het dan nog té eenzijdig Angelsaksische en Duitse literatuur, voorgesteld. In een overzichtelijk leerboek was uiteraard weinig plaats voor een diepgaande analyse van nochtans belangrijke deelsproblemen. Dit verleidt de auteur weleens tot gewaagde veralgemeningen. Ze is b.v. van oordeel dat het onderscheid tussen bijdragen tot de sociale zekerheid en belastingen vrijwel uitsluitend berust op een historische achtergrond. De invloed van beide op de macro-economische grootheden is, volgens haar, identiek (blz. 159). Gelet op de doelstellingen van beide vormen van inkomensafroming is deze stelling aanvechtbaar. Onder de mogelijke doelstellingen van het streven der vakverenigingen noemt zij o.m. de verhoging van de loonquote (blz. 284). Terecht oefent zij kritiek uit op de vaagheid van dit begrip. Haar behandeling van de zgn. constantheid van de loonquote blijft evenwel bijzonder summier.

Het werk van E. LIEFMANN-KEIL bestrijkt, dit zal wel duidelijk geworden zijn, een buitengewoon omvangrijk terrein. Als overzicht van de economische beginselen welke de sociale politiek ten grondslag liggen, vertrekkend nochtans van een uitgangspunt dat principieel aanvechtbaar blijft, zal het voorzeker aan alle studerende vele diensten kunnen bewijzen. Een wegwijzer in een fascinerend, maar bijzonder gecompliceerd gebied hebben zij alleszins gekregen.

A. DEVREKER.

S. KLATT : *Zur Theorie der Industrialisierung. Hypothesen über die Bedingungen, Wirkungen und Grenzen eines vorwiegend durch technischen Fortschritt bestimmten wirtschaftlichen Wachstums.* — Westdeutscher Verlag, Köln und Opladen, 1959. — 546 blz. (Prijs : 45 D.M.).

Dit boek is het eerste van een, onder de leiding van de professoren F. VOIGT en K. G. SPECHT, geplande reeks gewijd aan de analyse van de economische, sociale en politieke gevolgen van de industrialisatie. Het leidt de reeks op een bijzonder gelukkige wijze in, daar het een voortreffelijke synthese biedt van de gehele problematiek.

Duidelijk wordt gesteld dat de industrialisatie één bepaalde vorm is van de economische groei. De auteur definieert de industrialisatie als „... einen langfristigen, relativen wirtschaftlichen Wachstumsprozess ..., der zurückzuführen ist auf zusätzliche wirtschaftliche Auswertungen und Anwendungen neuer technischer Erkenntnisse ... vorwiegend in einigen Wirtschaftsbereichen und die durch deren steigende Produktivität bewirkten Verschiebungen ihrer Anteile an der Wertschöpfung der gesamten wirtschaftlichen Tätigkeit“ (blz. 20).

De structuur van het werk is eenvoudig :

- Deel I : Het ontstaan van het industrialisatieproces — Die Prozessauslösung (blz. 60-161);
- Deel II : De ontwikkeling van het industrialisatieproces. — Der Prozessablauf (blz. 165-396);
- Deel III : Het eindstadium van het industrialisatieproces — Die Stagnation (blz. 399-424).

Het boek wordt afgesloten met een zeer uitvoerig, systematisch ingedeeld en algemeen literatuuroverzicht (blz. 433-521).

Het ontstaan van het proces wordt verklaard aan de hand van zgn. actieve regulatoren (aktive Prozessregler) — het algemeen klimaat, receptiviteit van de bevolking — en impulsen. Hierbij maakt de auteur een duidelijk onderscheid tussen : a) het ontstaan van de impulsen en b) de wijze waarop zij worden opgevangen (Der Impulsempfang). Hij ziet twee grote categorieën van impulsen : de bevolkingsvermeerdering en de technische vooruitgang. Beide worden zeer grondig, zij het dan nog in algemene termen, geanalyseerd. Signaleren wij terloops, zonder hierbij afbreuk te willen doen aan de fraaie verzorging van het geheel, een kleine zetfout op blz. 133. De inkomenselasticiteit van de vraag naar kapitaal moet blijkbaar geschreven

worden als : $\frac{dK}{dE} \cdot \frac{E}{K}$ (niet als $\frac{dK}{dE} \cdot \frac{K}{E}$).

In deel II worden de traditionele groei- en conjunctuurmodellen op voortreffelijke wijze voorgesteld en ontleed. De beide kaders van de analyse — open en gesloten volkshuishouding — worden hierbij van mekaar gescheiden gehouden.

De uiteindelijke culiminering van het gehele proces — deel III — „mature economies“ — ziet KLATT in de omstandigheid dat de secundaire sector de aandelen van de primaire en tertiaire sectoren niet volledig „verdringen“ kan (blz. 419).

Nu de groeiliteratuur een zo enorme omvang genomen heeft beantwoordt dit theoretische syntheseswerk aan een werkelijke behoefte. Het munt uit door een heldere taal en een bijzondere knappe bouw en indeling. Voor alwie zich op het terrein van de „growth-economics” begeeft zou dit boek een „must” moeten zijn. Wij geloven niet dat enig ander taalgebied een gelijkwaardig werk kan voorleggen.

A. DEVREKER.

V. C. FRANK : *Zur Problematik der Investmenttrusts*. — Staatswissenschaftliche Studien neue Folge; Band 42, Polygraphischer Verlag A.G., Zürich, 1961. — 102 blz. (Prijs : 7,95 FS).

Zoals de auteur in zijn voorwoord vermeldt, ligt het geenszins in zijn bedoeling een uitgebreide beschouwing te wijden aan de verschillende soorten investment trusts, doch wel eens van naderbij hun invloed op de kapitaalmarkt te onderzoeken. Daarenboven zijn het hoofdzakelijk de roerende gemeenschappelijke beleggingsfondsen van het open type, die deel uitmaken van de analyse. Deze beperking werd om praktische redenen doorgevoerd. De landen die bij het onderzoek betrokken werden zijn Zwitserland, Duitsland en de Verenigde Staten.

Na een vluchtige begripsbeschrijving onderzoekt de auteur de betekenis van de investment trusts in de drie genoemde landen, echter aan de hand van, per land, steeds verschillende grootheden, zodat een vergelijking niet volledig opgaat. Hierna bespreekt hij de weerslag van de gemeenschappelijke beleggingsfondsen op het financiële mechanisme van een land.

In de eerste plaats zijn daar sparen en investeren. Een nauwkeurige meting van de invloed der investment trusts op het aanbod van spaargelden valt moeilijk door te voeren. Pas wanneer de werking van de investment trust niet enkel bestaat in het tweewegbrengen van een verschuiving binnen de bestaande beleggingsobjecten kan worden gesproken van een verruimende invloed op de kapitaalmarkt. Hierbij wordt tevens gewezen op de voordelen voor de kleine spaarder, die voortvloeien uit een systematische beleggingspolitiek van deze financiële instellingen. Daar ze zich dikwijls beperken tot een gering aantal effecten, kunnen ze de koersstanden beïnvloeden. De auteur stelt in dit verband vast, dat 12 effecten 45 % uitmaakten van het vermogen van 10 fondsen. Een stabiliserende invloed van deze fondsen op de beursnotering schijnt slechts mogelijk door een uiteenlopende beoordeling van de heersende toestand.

Een ander dikwijls beklemtoond voordeel ligt in de spreiding van de risico's. Volgens de auteur zouden de investment trusts er enkel in slagen kleine momentele schommelingen te voorkomen, terwijl ze niet bestand lijken tegen gevaren verbonden aan structurele veranderingen. Anderzijds behelst de grootte van de gemeenschappelijke beleggingsfondsen een bijkomend risico bij eventuele liquidatie van het fonds. Tevens wijdt schrijver aandacht aan de uitoefening der rechten verbonden aan de gesubsidiëerde effecten, alsook aan de rol van de investment trust bij de internationale kapitaalstromen.

Tot besluit behandelt hij de verhouding met de Staat. Laatstgenoemde zou ook hier ordenend moeten optreden om de kleine spaarder tegen misbruiken te beschermen.

Dit gedocumenteerd werk betekent een poging om de invloed van de gemeenschappelijke beleggingsfondsen te meten op andere financiële grootheden. Het is geenszins bedoeld als een inleiding tot deze beleggingsvorm, maar wel als een antwoord op de vraag : „In hoeverre worden de invloeden, welke men zich theoretisch voorstelt, ook praktisch verwezenlijkt ?”

J. DENDUYVER.

K. A. M. BOGAERT : *Welvaartsniveau en defensieuitgaven*. — H. E. Stenfert Kroese N.V. — Leiden, 1962. — 28 blz. (Prijs : 35 F).

In het theoretische eerste gedeelte van de tekst van deze rede stelt de auteur dat de defensieuitgaven zoals alle overheidsinvesteringen een eigen invloed op het Nationaal Inkomen uitoefenen, dat op zijn beurt een indicator is van het welvaartsniveau. Zich steunend op de opvattingen van WITTEVEEN betoogt schrijver dat de stijging van de defensieuitgaven een welvaartsverhoging kan meebrengen op voorwaarde dat het monetaire evenwicht bewaard blijft, zoniet treedt inflatie op, met als nadeligste gevolg een scheef trekking van de inkomensverdeling.

De defensieuitgaven kunnen dus hun strict autonoom karakter verliezen en de verhoging ervan is alleen goed te praten bij een onvolledige werkgelegenheid of door het verlenen van prioriteit aan de defensieuitgaven op de overige overheidsuitgaven.

Uit de analyse van het verloop van de defensieuitgaven van de verschillende N.A.V.O.-landen blijkt dat deze bestedingen in constante prijzen gerekend een vermindering hebben ondergaan. Dit was vooral te wijten aan de kenmerken van een overspannen economie. Er blijkt dus weinig samenhang te bestaan tussen de hoogte der defensieuitgaven en het welvaartsniveau. De auteur zet o.m. voorop dat de defensieuitgaven een vast percentage van het nationaal inkomen zouden moeten bedragen.

R. GOBEL.

J. BOCK und K. G. SPECHT : *Verbraucherpolitik*. — Westdeutscher Verlag, Köln und Opladen, 1958. — 298 blz. (Prijs : 24 DM).

De verbruikerspolitiek bekleedt tot nog toe, naast de sociale en economische politiek, slechts een weinig belangrijke positie. Dit vindt o.m. zijn oorsprong in het feit dat de verbruikersproblematiek tot nog toe zelden vanuit het politieke standpunt benaderd werd. Ook dit werk vult zeker deze leemte niet, doch enkele belangrijke aspecten van de verbruikerspolitiek worden er toch grondig in behandeld. Daar het echter een verzamelwerk is van bijdragen van verschillende auteurs, is er een opvallend gebrek aan systematiek

en heeft men na lezing zeker geen globale visie van wat een verbruikerspolitiek zou moeten zijn.

Het werk bevat twee delen : een algemeen deel en een speciaal deel, waarin afzonderlijke verbruikersvraagstukken in hun verband met de politiek gesteld worden. Het algemeen deel begint, naar loffelijke Duitse gewoonte, met de onvermijdelijke „Aufgaben, Möglichkeiten und Standort der Verbraucherforschung” (Specht). Daarna wordt een sociologisch portret van de hedendaagse verbruiker geschetst (Bock) en daarna wordt pas het verband tussen verbruikerspolitiek en „Wirtschaftsordnung” aangesneden (Bock). Volgens deze laatste bestaat de „Kernfrage der Verbraucherpolitik” erin „in welcher Wirtschaftsordnung es dem Verbraucher am besten geht : in der Zentralgelenkten Verwaltungswirtschaft, in der Wettbewerbswirtschaft oder in der paritätisch gesteuerten Wirtschaftsdemokratie ?” (blz. 50). Deze probleemstelling lijkt ons erg oppervlakkig : het economisch systeem is voor de verbruiker een datum en elk systeem kan voor hem gunstige aspecten inhouden. Volgens schrijver is vanuit het standpunt van de verbruiker de markteconomie te verkiezen, doch het is duidelijk dat hij een goed functionerende markteconomie op het oog heeft. In de feitelijke markteconomieën zoals wij die b.v. in W. Europa kennen, zijn er voor de verbruikers veel ongunstige factoren. Het algemeen deel wordt afgesloten met de historiek en de werking van de belangrijkste Duitse verbruikersorganisatie : de Arbeitsgemeinschaft der Verbraucherverbände (AGV). Het ontbreekt de auteur van dit hoofdstuk (Becker) echter volledig aan kritische zin tegenover de verwezenlijkingen van deze organisatie.

In het speciale deel komt het standpunt van de verbruiker tegenover de concurrentie aan de beurt, de verbruiker en de detailhandel (Zoch), de verbruiker en de rationalisatie (Pelster), de verbruiker en de landbouw (Beyer). Als specifieke punten voor de verbruikerspolitiek worden het vergelijkend warenonderzoek, het verpakingsprobleem en de levensmiddelenwetgeving aangesneden (Zipfel). Daarna worden nog eens afzonderlijk de verschillende vormen van verbruikersvoorlichting besproken (Herzog) en tot slot volgt een (weinig relevante) bijdrage van W. Timm over structuurwijzigingen van het verbruik en verbruiksgewoonten.

De meeste bijdragen vertonen als kenmerk dat alleen rekening wordt gehouden met typisch verbruikersgeoriënteerde literatuur. Dit verwekt een indruk van eenzijdigheid, die de probleemstelling van de verbruikerspolitiek geen goed kan doen.

W. VAN RIJCKEGHEM.

W. KRELLE: *Verteilungstheorie*. — In de reeks: *die Wirtschaftswissenschaften*, uitgegeven door E. Gutenberg, Reihe B (Volkswirtschaftslehre), Beitrag Nr 8; Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr. Th. Gabler, Wiesbaden, 1962. — 167 blz. (Prijs : 8,70 DM).

Van KRELLE verschenen twee werken onder dezelfde titel. De hier besproken studie is de vereenvoudigde en op een derde samengebalde uit-

gave van zijn uitvoerige verdelingsleer in 1962 uitgegeven bij J. C. B. Mohr (Paul Siebeck). Wiskundige formuleringen worden tot een minimum herleid en in grote mate vervangen door grafische voorstellingen en verbale verklaringen. Nuanceringen en bewijsvoeringen moesten vanzelfsprekend veelal achterwege blijven.

De wijze waarop het sociaal produkt over de economische subjecten, groepen, lagen en klassen van de bevolking verdeeld wordt, de determinanten van deze verdeling en haar ontwikkelingstendens vormen het voorwerp van de verdelingsleer.

De verdeling kan van verschillende standpunten uit beschouwd worden. De eigenlijke verdelingsleer is de functionele, die het inkomen naar zijn economische oorsprong indeelt in loon, intrest, grondrente en ondernemerswinst. De personele inkomensverdeling geeft inzicht in de verdeling van het nationaal inkomen over de economische subjecten. De verdelingsmethode naar sociale categorieën stamt van J. MARCHAL en J. LECAILLON. Een vierde mogelijk gezichtspunt is de verdeling over de verschillende produktietakken van de economie. Het is vooral met de functionele verdeling dat KRELLE zich bezighoudt.

Vooraleer tot de eigenlijke theorie over te gaan geeft de auteur een overzicht van de feitelijke inkomensverdeling in Duitsland, de V.S.A., Groot-Brittannië en Frankrijk. Hieruit blijkt een betrekkelijk constante verdeling op lange termijn. Conjunctureel gezien neemt het arbeidsaandeel toe in tijden van depressie en vermindert terug bij de herleving.

KRELLE overschouwt dan kritisch de voornaamste verdelingstheorieën. De pessimistische opvattingen van de klassieken en van de marxisten staan in tegenstelling tot de meer optimistische zienswijze van de aanhangers der produktiviteitstheorie.

Verskillende auteurs zijn van mening dat een of andere monopolie-vorm de verdeling bepaalt. Onder hen vindt men OPPENHEIMER, PREISER, KALECKI, MITRA. De auteur wijdt vooral aandacht aan de door KALECKI uitgewerkte theorie. Hij verwijt deze echter slechts met één determinerende factor, als de monopoliegraad, rekening te hebben gehouden, en de overige in een te groot aggregaat te hebben versmolten. Een gelijkaardige kritiek treft de grensproduktiviteitstheorie. Zij gaat uit van de veronderstelling dat er volledige mededinging heerst en dat wijzigingen in de bedrijfsgrootte geen besparingen meebrengen. Een andere groep theorieën heeft de Keynesiaanse kringloop als basis. De verdelingsleer wordt nu dynamisch gezien en vormt een integrerend bestanddeel van de algemene inkomens- en tewerkstellingsleer. De auteur gaat slechts kort in op de talrijke machtstheorieën van de verdeling volgens dewelke sociologische en politieke factoren een belangrijke rol spelen.

KRELLE's eigen theorie bestaat uit twee delen : het eerste heeft betrekking op de verdeling binnen de onderneming en verklaart hoe de netto-opbrengst onder vorm van lonen en winsten verdeeld wordt. Het tweede deel slaat op de verdeling in het kader van de ganse volkshuishouding en steunt op de algemene kringloop van inkomens en uitgaven. Dat laatste geval wordt nogmaals afzonderlijk onderzocht voor de korte en voor de lange termijn. Voor de korte periode luidt de vraag : hoe hangen verdeling,

produktie en prijsniveau in de eerst volgende periode af van de economische parameters? Afzonderlijk komen de produktiefunctie, de investeringsfunctie, het prijsniveau en de produktie aan de orde. Voor de lange periode komt het er op aan te bepalen waarvan de trend in de inkomensverdeling afhangt. Ook de evenwichtige groei van de produktie en de trend van het prijsniveau worden in de beschouwing betrokken. Aldus geeft de auteur meer dan uit de titel blijkt. KRELLE komt tot de interessante vaststelling dat de wijzigingen van vele economische parameters op lange termijn de tegenovergestelde werking hebben van deze op korte termijn.

Tot slot wordt ook een kort hoofdstuk gewijd aan de personele inkomensverdeling. Daarin worden de meest courante voorstellingsvormen van de personele verdeling weergegeven alsmede de voornaamste verklaringsgronden voor deze verdeling.

De auteur slaagt erin in deze betrekkelijk korte bijdrage een zeer bevattelijke samenvatting te geven van de bestaande theorieën over de verdeling. Zijn eigen verdelingsleer blijft, niettegenstaande de poging tot vereenvoudiging, vrij ingewikkeld. Ze in het kort behoorlijk samenvatten is dan ook onmogelijk. KRELLE zelf schrijft het uitdrukkelijk; hij geeft trouwens in een afzonderlijk hoofdstuk zijn eigen vroegere formuleringswijze aan een eenvoudige verdelingsleer weer. Dit biedt hem overigens de gelegenheid om een aantal kritieken op zijn zienswijze uitgebracht, te weerleggen.

G. FERRIÈRE-DE BACKER.

W. J. VAN DE WOESTIJNE : *Techniek en economie*. — H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden, 1962. — 22 blz. (Prijs : 30 F).

Deze brochure bevat de rede door schrijver uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar aan de Technische Hogeschool te Delft.

Hierin wil schrijver de noodzakelijkheid aantonen van het onderwijs in de economie bij de studie van de ingenieur. In dit verband wijst hij er vooreerst op dat, inzake werkmethode, de economische en technische wetenschappen veel gemeens hebben. Denken we hierbij aan de economische dynamica die een dankbaar gebruik maakt van de regeltechniek (multiplier van Keynes, enz...).

Maar ook de taken zelf van ingenieur en economist lopen door elkaar. Daar waar de technicus het produktieproces meer van een kwalitatief standpunt uit beschouwt, ziet de economist het produktieproces in kwantitatieve grootheden van aanwezige middelen (offer en resultaat). Daarbij wijst Prof. VAN DE WOESTIJNE op het feit dat de techniek zeer afhankelijk is van de maatschappelijke structuur. Zo wordt de aard van de aangewende techniek in grote mate bepaald door de omvang en de aard van de aanwezige menselijke arbeidskracht.

Om al deze relaties tussen techniek en economie wordt de ingenieur tot het vellen van economische oordelen gedwongen. Daaruit spruit de absolute noodzaak voor de ingenieur om een basiskennis van de economische

wetenschap op te doen die dan ook vooral op de praktijk dient gericht.

Bij de aanbreng van de elementen van zijn betoog heeft schrijver zich stellig een beperking moeten opleggen. Nochtans ware het o.i. wel wenselijk geweest ook te wijzen op de talrijke sociale problemen waarvoor de ingenieur nu wordt gesteld en die de kennis van de economie onmisbaar maken.

A. LUWEL.

J. A. A. VAN DOORN : *Militaire en industriële organisatie. Een sociologische vergelijking.* — H. E. Stenfert N.V., Leiden, 1962. — 32 blz. (Prijs : 35F).

De auteur die bekend is o.m. om zijn *Sociologie van de organisatie* vergelijkt in deze rede beide organisaties : vooreerst bij hun ontstaan, vervolgens bij enkele ontwikkelingsstadia en aan de hand van een drietal gemeenschappelijke actuele problemen.

Na enkele tussenconstructies zoals b.v. uitbesteding, zijn de militaire organisatie, rond 1600 en de industriële organisatie drie eeuwen later, tot de rationele oplossing gekomen.

Het eerste stadium bestond in het meer systematisch benutten van de factor arbeid. Een volgende stadium was de aanwending van machines waarbij de industrie het militair apparaat heeft ingehaald.

In het huidige stadium ontstonden uit deze evolutie in beide organisaties talrijke identieke consequenties voor de leiding en de uitvoering. De leidinggevende elite is nu meer de technicus geworden, in beide was er een aangroei van middenkaders en staffuncties. Van de uitvoering worden nu andere eigenschappen geëist : vaardigheid, koelbloedigheid en beschikbaarheid. Tevens heeft de maatschappij meer belang verkregen bij het voortbestaan van beide organisaties zodat zij hen aan een scherpere controle onderwerpt.

Voor beide stellen zich tenslotte drie essentiële problemen, vooreerst de motivering van de mensen op het uitvoeringsniveau, vervolgens het dilemma tussen continuïteit en verandering en tenslotte de spanning tussen openheid en geslotenheid.

R. GOBEL.

Statistische gegevens betreffende het verkeer in België (periode 1950-1960). — Ministerie van Verkeerswezen, Dienst voor het Bevorderen en het Coördineren van het Verkeer, Brussel, 1962. — 115 blz.

We leven in een periode waarin de behoeften aan statistisch materiaal steeds maar toenemen en waarin de „producenten” van statistieken niet altijd kunnen volgen. Het is daarom telkens verheugend een gespecialiseerde verzameling aan te treffen, zoals deze uitgegeven door de Dienst voor de Coördinatie van het Vervoer van het Ministerie van Verkeerswezen.

Dit nuttig en uiterst handig boekje geeft een overzicht van de voornaamste gepubliceerde statistische gegevens met betrekking tot het vervoer en

het verkeer in België voor de periode 1950-1960, alsook enkele algemene cijfers met betrekking tot bevolking, nationaal inkomen, indexcijfers van prijzen en produktie, radio en T.V.-toestellen en een overzicht van de verkeersongevallen.

De statistieken van vervoer en verkeer werden ingedeeld in een aantal rubrieken.

In een eerste rubriek komen de meest relevante cijfers voor met betrekking tot de *verkeerswegen*: lengte van de wegen, water-, spoor- en tramwegen alsook de lengte van de autobusdiensten. De vraag kan gesteld worden of deze afdeling niet nuttig zou aangevuld worden met enkele kaarten, waarop de verkeerswegen zouden opgenomen worden. Bovendien zou het misschien mogelijk zijn een lijst van de zeehavens met hun kaailengte en wateroppervlakte op te nemen.

Vervolgens werden tabellen opgenomen met betrekking tot de *vervoermiddelen*: locomotieven, rijtuigen en wagenpark van de N.M.B.S. en van de N.M.V.B., waarvoor eveneens het autobuspark aangegeven wordt, het particuliere autopark, het vrachtwagenpark, de binnenvaartvloot, de zeevaartvloot, de luchtvaartvloot en voor het telefoonverkeer het aantal bureau's, abonneuten en toestellen. Wenselijk ware het deze tabellen aan te vullen met gegevens betreffende de stedelijke tramwegmaatschappijen (aantal rijtuigen en autobussen) en de havenuitrusting (aantal kranen, opslagplaatsen).

In de derde rubriek wordt een overzicht gegeven van het *personenvervoer*, zowel in aantallen reizigers als in reizigers-km. De tabellen met opgave van het aantal reizigers hebben betrekking op de spoorweg en de buurtspoorweg (eigenlijk spoorvervoer en ook autobusdiensten), autocar, zee- en luchtvaart. De gegevens uitgedrukt in reizigers-km bevatten de opgave voor spoor-, bus- en luchtvervoer, evenals een raming van het vervoer van personen met particuliere auto's. De vraag stelt zich of deze laatste gegevens niet aangevuld kunnen worden met geresumeerde tabellen getrokken uit de tot hertoe in ons land uitgevoerde wegverkeerstellingen (personenauto's).

Vanzelfsprekend wordt in dit statistisch overzicht veel aandacht besteed aan het *goederenvervoer*, voor hetwelk twee afdelingen voorzien werden: de tonnenmaat en het vervoer uitgedrukt in t.km. Het goederenvervoer in tonnenmaat wordt opgegeven voor het spoor, de binnenscheepvaart en de luchtvaart, de goederenomslag in de zeehavens (waarbij de suggestie zou kunnen gemaakt worden een vergelijking met andere Europese havens op te nemen, terwijl het bovendien nuttig zou zijn een onderverdeling per grote goederencategorie te voorzien en zeker een splitsing tussen droge ladingen en petroleumprodukten). De tweede afdeling vermeldt het goederenvervoer in t.km per spoor, met de binnenschepen en de luchtvaart, alsook een raming van het wegvervoer.

Met betrekking tot deze rubriek komt het wenselijk voor de definities van de rubrieken te specificeren, inzonderheid wat de classificatie van het spoor- en binnenscheepvaartvervoer betreft. Bovendien zou de mogelijkheid moeten onderzocht worden enkele gegevens te vermelden getrokken uit de wegverkeerstellingen (vrachtwagens).

De vijfde rubriek handelt over het berichtenverkeer: telegraaf, telefoon

en postverkeer. De zesde rubriek ten slotte resumeert enkele gegevens met betrekking tot het toerisme en het hotelwezen.

Deze verzameling van gegevens is voor elke „verbruiker” van verkeersstatistieken zeer nuttig, zodat het aanbeveling verdient de reeksen verder regelmatig aan te vullen. Bovendien bestaat wellicht de mogelijkheid, dat de Dienst voor de Coördinatie van het verkeer eveneens ongepubliceerde en meer gedetailleerde statistieken zou laten opnemen, hetgeen de waarde van dit handig boekje nog zou verhogen. In elk geval is deze publikatie een aanwinst.

F. ROGIERS.

J. P. B. TISSOT VAN PATOT en T. E. RUEB : *De navolging van de Amerikaanse vervoerspolitiek en van de Interstate Commerce Commission in de Europese Gemeenschappen*. — Verkeerswetenschappelijk Centrum, Rotterdam, 1961. — 250 blz.

Na het werk van C. J. OORT over : *Het marginalisme als basis voor de prijsvorming in het vervoerswezen*, verscheen in dezelfde reeks van de stichting Verkeerswetenschappelijk Centrum Rotterdam het boek van de hand van J. P. B. TISSOT VAN PATOT en T. E. RUEB. Gezien de betekenis van de Europese integratie voor de vervoersector en de institutionele problemen die zich hierbij voordoen is het begrijpelijk dat sommigen hun licht zijn gaan opsteken bij een reeds lang geïntegreerde gemeenschap, nl. de Verenigde Staten van Amerika. De zeer uiteenlopende eigenschappen die beide gemeenschappen heden vertonen, worden op eenvoudige doch klare wijze door de auteurs in het eerste hoofdstuk weergegeven. Deze structuurverschillen verklaren gedeeltelijk de uiteenlopende vervoerpolitiek die gevoerd wordt in de Verenigde Staten en in de lidstaten van de Europese Economische Gemeenschap.

Na de bespreking van het Amerikaanse federatieve orgaan op vervoerpolitiek gebied, de Interstate Commerce Commission (ICC), opgericht in 1887, ontleden de auteurs eveneens de staatsrechtelijke organisatie van de Europese Gemeenschappen. Terecht wijzen de schrijvers in het hoofdstuk omtrent de navolging van de Amerikaanse vervoerpolitiek in de Europese Gemeenschappen op de verschillende factoren waarmee rekening dient te worden gehouden. Deze laten zich in twee groepen onderbrengen, nl. enerzijds elementen van algemeen politieke betekenis en anderzijds deze van de te integreren industrietak zelf. Het zijn voornamelijk deze laatste die hier geanalyseerd worden. De auteurs stellen dat de doelmatigheid van de navolging der Amerikaanse vervoerpolitiek afhangt van de gelijkheid der op te lossen problemen en van de verscheidenheid in politieke structuur van de vergeleken blokken. Daarbij zullen de diverse opvattingen omtrent de vervoerpolitiek bij de Europese landen minstens een gemeenschappelijke afronding moeten ondergaan, waarvan enkel de algemene termen zijn neergelegd. Het verder preciseren blijft een dringende noodzakelijkheid, doch zal nog veel inkt doen vloeien.

Omtrent de middelen ter oplossing van de gestelde problemen, beklemtonen de auteurs o.m. de nevenschikking van het vervoer en het vergunningsstelsel. Dit zal de lezer die met de kenmerken van de Nederlandse vervoerpolitiek vertrouwd is niet verwonderen. Niettemin zijn de gebezigde middelen dezelfde voor de Verenigde Staten als in de Verdragslanden. Het verschil ligt veeleer in de graad van uitwerking.

Omtrent de organisatie van de Europese vervoerpolitiek bespreken de schrijvers de mogelijkheid tot eventuele oprichting van de Europese ICC, die de benaming zou krijgen van „Europese Transport Commissie” (ETC). Hiervan worden de verschillende karakteristieken in het licht van de ICC nader onderzocht. Dit laat hen toe andermaal de verschilpunten tussen de Amerikaanse en Europese toestanden in het daglicht te stellen.

Terecht wordt in dit eenvoudig werk overvloedig rekening gehouden met de verscheidenheid van de economische en politieke structuren in de Verenigde Staten en in de Verdragslanden. Deze verschillen verhinderen een kopiëren van de Amerikaanse vervoerpolitiek, die niettemin de Europese politici kan inspireren. In hoeverre de Verdragslanden er zullen in slagen een harmonische vervoerpolitiek uit te bouwen zal afhangen van de mate waarin men bereid is sommige nationale principes prijs te geven, zoniet zal men zich moeten tevreden stellen met een hinkend geheel.

J. DENDUYVER.

Economisch Expansieprogramma 1962-1963. Belgische Senaat. Zitting 1962-1963. — 216 blz.

Dit is het door alle Belgische economen met ongeduld verwachte expansieprogramma van het reeds sedert 1959 opgerichte Bureau voor Economische Programmatie. In feite heeft het programma dan ook betrekking op de expansie van 1960 tot 1965, waardoor het, gezien we ons reeds in 1963 bevinden, op betrekkelijk losse schroeven komt te staan.

Zoals in elk programma, wordt het groeiritme niet verklaard, doch als objectief vooropgesteld (4 % per jaar). Bij de keuze van dit groeipercentage werd nochtans rekening gehouden met de actieve bevolking, „de voornaamste beperkende en dwingende factor bij de keuze van het groeipercentage” (blz. 138). Dit laat vermoeden dat een groeiritme gekozen werd waarbij het evenwicht op de arbeidsmarkt verzekerd zou zijn. Gezien de trage stijging van het arbeidsaanbod (100.000 eenheden over de periode 1960-1965) zal de groei van 4 % slechts kunnen verwezenlijkt worden mits een aanzienlijke produktiviteitsstijging. De te verwachten produktiviteitsstijging werd bepaald als voortzetting van de tendens die sedert 1948 in de verschillende sectoren werkzaam is, doch er werd tevens rekening gehouden met de acceleratie van het produktieritme (blz. 127), zodat er toch een wisselwerking aanwezig is tussen groeiritme en evenwicht op de arbeidsmarkt. De verwachte jaarlijkse produktiviteitsstijgingen zijn trouwens aan de hoge kant, voor belangrijke sectoren als electriciteit, petroleum, en scheikunde b.v. bedragen ze resp. 8, 7 en 6,5 %. Laagst liggen ze in de sectoren van de voedingsnijver-

heid (3 %), handel (2,5 %) en diverse diensten (1 %), wat impliceert dat de produktiviteitsstijgingen in de rest van de economie door deze sectoren zullen worden opgeslorpt en de verbruiker er de weerslag niet meer zal van gevoelen.

Door de versnelde expansie gaat ook de invoer sneller toenemen, wat een gevaar voor de betalingsbalans betekent. Daarom zal de uitvoer in 1965 t.o.v. 1961 moeten gestegen zijn met 32 %; d.i. een jaarlijkse stijging van iets minder dan 8 % (blz. 138). De sterkste stijging wordt mogelijk geacht in de sectoren petroleum (60 %) en voedingsnijverheid (58 %), de traagste in de sector bouwmaterialen (20 %).

Uit het vooropgestelde groeiritme volgt ook nog, bij gegeven kapitaalcoëfficiënten, de vereiste investeringsquote (blz. 144). Deze quote zal van een gemiddelde van 17 % over de jaren 1957-1960 stijgen tot 20,5 % in 1965. Daar — bij een evenwichtige betalingsbalans — de spaarquote hiermee moet overeenstemmen, impliceert de investeringsinspanning een daling van de gemiddelde consumptiequote. Rekening houdend met de inkomenselasticiteiten (blz. 181) voor de verschillende uitgavenposten, kan men anderszijds de leveringen aan het particulier verbruik en aan het overheidsgebruik door de verschillende sectoren (incl. de invoer) bepalen. A priori stemt de overblijvende spaarquote niet overeen met de investeringsquote : er zal namelijk een spaartekort zijn van 3 à 4,5 miljard (blz. 199), zodat een politiek ter bevordering van de spaarvorming zal moeten gevoerd worden. Het sparen wordt geraamd, niet in functie van het totaal inkomen, maar in functie van het inkomen dat na betaling van de directe belastingen beschikbaar blijft. Slechts dit bedrag komt inderdaad in aanmerking voor de keuze tussen sparen en verbruik (blz. 198). Deze redenering lijkt ons betwistbaar : over de incidentie van de directe belastingen op het verbruik is namelijk weinig gekend. Het is zeer goed mogelijk dat de betaalde belastingen volledig ten laste vallen van het sparen en dat het verbruik er geen invloed van ondergaat.

Verbruik, uitvoer en investeringen bepalen samen met de intersectoriële vraag, de groeiritmen van de produktie der verschillende bedrijfssectoren.

Voor de eerste maal wordt hier een samenhangend beeld geschetst van de globale Belgische economie, waarbij met alle facetten en samenhangen werd rekening gehouden en op juiste wijze in een breder kader worde gesitueerd. Het is niet steeds gemakkelijk het model dat achter de studie steekt, te reconstrueren, doch men moet hierbij rekening houden met het feit dat het hier gaat om een voor de Senaat bestemd document, dat derhalve aan een andere vormgeving onderworpen is dan een logisch geconstrueerde studie. Voor iedereen, die zich aan de kwantitatieve aspecten van ons economische leven interesseert, is dit een onmisbare referentiebron. De praktische verwezenlijking ervan is door de korte periode die nog overblijft eerder twijfelachtig, doch als uitgangspunt voor een volgend vijfjarenprogramma — waarmee dan hopelijk tijdig zal klaargekomen worden — kan het zeker goede diensten bewijzen.

W. VAN RIJCKEGHEM.

R. L. HEILBRONER : *The great ascent*. — Harper and Row, Publishers, New York and Evanston, 1962. — 189 blz. (Prijs : 4.00 \$).

In dit boek stelt schrijver de vraag hoe het komt dat de V.S.A. in hun strijd tegen de onderontwikkeling van vele staten niet het succes hebben geogst dat ze hadden verwacht. Volgens hem is het antwoord niet moeilijk te vinden en ligt het besloten in het feit dat de Amerikanen het probleem van de ontwikkeling al te veel beschouwen van hun eigen standpunt uit. De bestrijding van de onderontwikkeling te zien in het licht van een „amerikanisatie” is bepaald foutief.

Schrijver gaat een onderzoek instellen naar de gegevens van het probleem der ontwikkelingslanden (zowel deze van Azië, Afrika als van Midden- en Zuid-Amerika). Hierbij komt hij allereerst tot de vaststelling dat de politieke en sociale voorwaarden veelal niet vervuld zijn om de economische ontwikkeling te bevorderen. De onvoldoende politieke stabiliteit leidt in de ontwikkelingslanden tot een loskomen van de oude maatschappelijke banden zonder dat zich een nieuwe structuur kan laten gelden. Het probleem van het arivisme der semi-intellectuelen speelt hierbij een grote rol. Deze toestand leidt, volgens HEILBRONER, tot het zich opdringen van een sterke macht. De prijs voor de economische ontwikkeling ligt dan meestal in een politiek en economisch autoritair regime (blz. 28), hetgeen weerom iets is dat niet strookt met de Amerikaanse opvattingen.

Wat de economische gegevens betreft, komt schrijver tot de opvatting dat noch het gebrek aan grondstoffen noch het veelal ongunstig klimaat als de specifieke oorzaken van de onderontwikkeling kunnen worden aangezien. Wel zijn er bepaalde economische handicaps te releveren, als b.v. het gebrek aan produktiviteit (te kleine produktieëenheden) die de ontwikkeling belemmeren, maar de grootste hinderpaal wordt gevormd door de verankerde sociale houdingen die de idee van „verandering” in de weg staan. In dit verband weze opgemerkt dat „the psychology of most business-men is not that of the Western entrepreneur. It is more that of the bazaar merchant” (blz. 62). In de meeste ontwikkelingslanden staat men voor een sociale stratificatie die de V.S.A. nooit in hun geschiedenis hebben gekend en die ze dan ook veelal niet kunnen begrijpen.

Bij dit alles komt nog de grote bevolkingsexplosie die zich in de ontwikkelingslanden voordoet. De economische vooruitgang wordt veelal teniet gedaan door de inmiddels opgetreden bevolkingsaanwas. Tegen deze grote bevolkingstoename in te gaan is praktisch niet mogelijk, want, „we forget that children constitute the only „social security,, in countries where childless old age can mean utter destitution” (blz. 113).

Gezien de feitelijke toestanden is HEILBRONER eerder pessimistisch gestemd ten overstaan van de mogelijkheden voor de ontwikkelingslanden. De besparingen kunnen moeilijk worden bekomen (uit oorzaak van de bevolkingstoename) en de export van grondstoffen is dikwijls weinig renderend en onstabiel. De economische ontwikkeling ligt voor deze landen, volgens schrijver, slechts in een verre toekomst (blz. 142).

Hoe moeilijk de opgang van de ontwikkelingslanden ook moge wezen, de V.S.A. moeten, moreel gezien, blijven hulp verstrekken. Volgens HEIL-

BRONER zullen de V.S.A. echter verplicht zijn vrede te nemen met een zekere graad van autoritair regime en van collectivisme bij de ontwikkelingslanden. Dit vergt het inleggen van een nieuwe buitenlandse politiek. Niet langer kan worden uitgegaan van de eis dat slechts een of andere vorm van democratisch kapitalisme als de structuurvorm van de ontwikkelingslanden kan gelden.

Volgens HEILBRONER heeft de politiek van de V.S.A. ten overstaan der ontwikkelingslanden tot hiertoe grotendeels gefaald. De slechte faam die hierbij werd verworven moet worden teniet gedaan. Een middel hiertoe is, volgens HEILBRONER, een veralgemeende internationalisatie van de steun aan de ontwikkelingslanden. Kan dit voorstel een praktisch succes hebben? Zulks is niet met zekerheid te bevestigen, vooral gezien in het licht van zekere recente voorbeelden.

Schrijver heeft vele geldende opvattingen inzake de Amerikaanse politiek in twijfel getrokken. Een positieve oplossing voor het vraagstuk, dat door de ontwikkelingslanden wordt gesteld, heeft hij echter niet gegeven.

A. LUWEL.

R. BULTINCK en W. VAN MERHAEGHE : *Kenmerken en groeikansen van de Gentse economie*. — Seminarie voor Toegepaste Economie bij de Rijksuniversiteit te Gent, Gent, 1962. — 309 blz. (Prijs : 325 F).

In de reeks regionaal-economische studiën van het Seminarie voor Toegepaste Economie bij de Rijksuniversiteit te Gent werden reeds werken gepubliceerd over het economisch structuurbeeld van Oost-Vlaanderen (1959), over de Denderstreek (1959), over de sociaal-economische structuur en ontwikkelingstendensen van Torhout (1960) en over de economische structuur en de ontwikkelingsmogelijkheden van het Land van Waas (1961).

In dezelfde reeks verscheen nu ook een werk over de kenmerken en groeikansen van de Gentse economie. Het betreft hier een studie die ondernomen werd in opdracht van de Heer Minister van Economische Zaken. „Het opzet was een appreciatie van de economische structuur en groeimogelijkheden van het Gentse industriegebied en de kanaalzone en van de voornaamste punten die de verdere harmonische ontwikkeling van dit gewest kunnen beïnvloeden.” (blz. 7).

Wegens de grote verscheidenheid van de behandelde punten is het ons onmogelijk van aan elk afzonderlijk onderdeel beschouwingen te wijden. Wij zullen ons daarom beperken tot het citeren van de verschillende zaken die door de auteurs besproken worden.

Het werk werd ingedeeld in vier grote delen. In een eerste deel wordt gehandeld over de economische structuur van het Gentse. Achtereenvolgens worden hierin bestudeerd : de globale economische structuur van het gewest Gent, de industrie, de handels- en verzorgingssector, de landbouw en de bloementeel.

Het tweede deel behandelt de verkeerseeconomische kenmerken van het Gentse. In achtereenvolgende hoofdstukken worden behandeld : de kenmer-

ken van het industrieel trafiek, de verkeersbehoeften en -middelen en de haven van Gent.

Het derde deel is gewijd aan de determinanten van de arbeidsmarkt, nl. : de bevolkingssituatie in het Gentse, de regionale werkgelegenheidstekorten en de scholingsmogelijkheden voor het arbeidspotentieel.

Het vierde en laatste deel van het werk behandelt de ontwikkelingsmogelijkheden van het Gentse. Hierbij wordt allereerst de problematiek geschetst : een grote en nog toenemende bevolking heeft, bij gebrek aan een voldoende uitbreiding van de werkgelegenheid, tot een fundamenteel onevenwicht geleid op de arbeidsmarkt. Waar het arbeidsaanbod wegens de demografische aangroei steeds toeneemt, was de werkgelegenheid in de industrie stagnerend, terwijl de arbeidsbehoeften in de landbouw afnemen. In het Gentse is deze toestand het symptoom van een fundamentele structuurcrisis, kenschetsend voor vroeg ontwikkelde gewesten.

Vervolgens worden de aangewezen ontwikkelingslijnen beschouwd, nl. de concentratie en produktiviteitsverhoging in de bestaande bedrijven, de vestiging van nieuwe industriële bedrijven, de intensivering van het havenverkeer, de ontwikkeling van het toerisme en de reoriëntatie van de landbouw.

Tenslotte geven de auteurs de toekomstvooruitzichten. Hierbij wordt een ganse reeks prognoses voor 1965 en 1970 gemaakt, nl. in verband met de bevolking, de arbeidsreserve, de werkgelegenheid, de scholing en de toekomstige arbeidsmarkt van het gewest. Ook aan de geografische aspecten van de toekomstige ontwikkeling wordt de aandacht gewijd. Het werk wordt dan beëindigd met een schets van de oriëntering van de ontwikkelingsactie. De auteurs besluiten met de aandacht te trekken op het feit dat, waar vroeger de economische ontwikkelingsactie van het gewest vooral als een industrialisatie-actie gezien werd, deze thans meer en meer de klemtoon op een „balanced economic growth” mag leggen, waar alle economische sectoren door een harmonische groei gekenmerkt worden.

Na deze inhoudsopgave lijkt het ons nodig ook de aandacht te trekken op de voor deze studie gebruikte methodes.

De auteurs hebben zich niet beperkt tot een bespreking van statistisch materiaal. In de inleiding vestigt Prof. Dr. A. J. VLERICK er de aandacht op dat, om een zo grondig mogelijk inzicht te krijgen in de actuele toestand en de groeiproblemen van het Gentse, nieuwe onderzoekstechnieken werden aangewend, waaronder verschillende die in het regionaal-economisch onderzoek in ons land tot hertoe niet waren toegepast.

Vermelden wij hierbij allereerst dat een reeks enquêtes gehouden werd met de industrie, de bloementelt en het technisch onderwijs tot onderwerp.

In verband met het onderzoek van de structuur van de Gentse economie werd haar diversificatiegraad berekend. De hiervoor gebruikte techniek liet toe een vergelijking te maken met de diversificatie in de andere stedelijke agglomeraties (Brussel, Antwerpen, Luik en Charleroi).

Een andere interessante techniek is de „economic base” methode die, uitgaande van de berekende minimumbehoeften van een gewest, toelaat een verdeling te maken in verzorgende en stuwende bedrijfstakken.

Zeër interessant is ook de berekening van het economisch hinterland van de Gentse haven.

Vermelden wij tenslotte nog de verschillende prognoses voor de jaren 1965 en 1970 (*cf.* supra).

Enkele *opmerkingen* dringen zich, o.i. op bij de lectuur van het hier besproken werk. Een eerste opmerking houdt verband met de gebruikte techniek bij het bepalen van de diversificatie van de Gentse economie waarvoor de auteurs de economische diversificatie-index berekenden. Hierbij wordt uitgegaan van de hypothese dat de verdeling van de tewerkstelling over de verschillende bedrijfstakken van een land, voldoet een normaal goede benutting van de beschikbare produktiefactoren. M.a.w. in de gegeven omstandigheden wordt een evenwichtige structuur verondersteld. Door de economische diversificatie-index wordt nu de afwijking van een streek t.o.v. het Rijksgemiddelde berekend.

Hetgeen men vooropstelt voor de ganse economie stelt men ook voor de industrie apart. Hierop steunend berekenden de auteurs de diversificatie-index van de industrie.

Bij hun studie van de industriële diversificatie pasten de auteurs echter nog een tweede, grafische, methode toe. Het is interessant de resultaten, verkregen volgens de twee methodes, met elkaar te vergelijken.

Daar waar men, zich steunend op de indexen, tot het besluit komt dat het arrondissement Brussel het dichtst de nationale industriële structuur benadert en gevolgd wordt door de arrondissementen Gent, Antwerpen, Luik en Charleroi, komt men met de grafische methode tot het besluit dat de Antwerpse industrie beter gediversifieerd is dan de Gentse. Dit betekent voor de auteurs dat, alhoewel Antwerpen een gevoelige afwijking in vergelijking met de Rijksstructuur vertoont, een goede diversificatiegraad in dit arrondissement nochtans niet uitgesloten is. Voor de lezer betekent dit echter ook dat men aan deze indices geen absoluut belang mag hechten en dat deze berekeningen slechts een relatieve waarde hebben. Of ook de hypothese waarop men steunt, nl. dat de economische en de industriële structuur van een land evenwichtig zijn, steeds strookt met de werkelijkheid, blijft een open vraag.

Een tweede punt waar wij even de aandacht willen op trekken heeft betrekking op de enquêtes.

In verband met de representativiteit van het sample weet de lezer dat de industriële enquête op alle bedrijfstakken sloeg en geografisch gespreid werd. Eveneens wordt vermeld dat, bij het structureren van het sample, rekening gehouden werd met de bedrijfsgrootte en men in acht genomen heeft dat de gegevens, die kunnen verzameld worden in een „leading firm”, vollediger en accurater zijn dan de gegevens van kleinere bedrijven. Daarom was de enquête in de eerste plaats gericht tot de belangrijkste grote en middengrote bedrijven, met uitschakeling van de bedrijven met een personeelsbezetting van minder dan 25 man. Verder weet de lezer dat in totaal 80 bedrijven, hetzij ongeveer één zesde van het totaal aantal, in de enquête betrokken werden en dat deze bedrijven bijna 50 % van de industriële tewerkstelling in het studiegebied uitmaken. In de mate van het mogelijke werd er naar gestreefd deze verhouding in elk van de bedrijfstakken te behouden.

Wat echter, volgens onze mening, ontbreekt is een tabel die toelaat een gedetailleerde vergelijking te maken tussen de populatie — hier het aantal

bedrijven in elke bedrijfstak ingedeeld volgens grootteklasse — en de samenstelling van de steekproef. Volgens onze mening is dit vereist wil men kunnen oordelen over de representativiteit van de resultaten verkregen uit een enquête Deze opmerking lijkt ons des te meer gegrond als men er rekening mede houdt dat het hoofdstuk over de kenmerken van de industriële trafiek volledig gesteund is op de aldus verkregen resultaten.

Een gelijkaardige tabel ware ook wenselijk in verband met de enquête over de bloementeel.

Een volgende bemerking slaat op het hoofdstuk over de handels- en verzorgingssector. Hier bespreekt men in feite twee verschillende zaken. In het statistisch deel beperkt men zich tot de handel, het bank- en verzekeringsw^ezen en agentschappen, de horecabedrijven, de ontspanning, de schoonmaak en persoonsverzorging.

Daarnaast werd, aan de hand van een in 1960 gehouden enquête, de invloedssfeer van de commerciële centra nagegaan. In deze enquête werd ook rekening gehouden met de attractie van deze centra inzake onderwijs en medische verzorging.

Door zonder duidelijke overgang van het ene punt op het andere te springen wordt men in verwarring gebracht omtrent de ware inhoud van de gegevens. Zo is het ons niet heel duidelijk op wat juist de kaart, die de invloedssfeer van de commerciële centra weergeeft, betrekking heeft.

Vervolgens een bemerking in verband met de berekening van het economisch hinterland van de Gentse haven. Met deze term wordt hier bedoeld het geografisch gebied waarbinnen het transport van of naar de haven van Gent goedkoper uitvalt dan naar een concurrerende haven (in casu Antwerpen en Duinkerken). Deze berekening op basis van de vrachtprijzen, werd gedetailleerd uitgewerkt voor de binnenscheepvaart. De auteurs brengen naar voor dat een principiële analoge redenering kan doorgevoerd worden voor het spoorwegverkeer. Het belangrijkste verschil bestaat hierin dat een groter deel van het Franse industriebekken bij het Gentse hinterland gevoegd wordt als men rekening houdt met de vrachtprijzen voor het spoorwegverkeer. De auteurs vermelden dat deze verruiming o.m. verklaard wordt doordat voor de spoorwegen niet dezelfde protectionistische maatregelen gelden als voor de binnenscheepvaart, wat het vrachtniveau op een lager peil houdt.

Wij vinden het jammer dat de berekening van het economisch hinterland, op basis van de tarieven voor het spoorwegverkeer, niet gedetailleerder werd weergegeven zodat de lezer een duidelijker inzicht zou krijgen in het verschil in de twee berekeningen en zich een duidelijker beeld zou kunnen vormen van de juiste draagwijdte van de protectionistische maatregelen in verband met de binnenscheepvaart.

Tenslotte nog een opmerking in verband met de gebruikte terminologie. Daar waar de auteurs spreken van „arbeidsmobiliteit” wordt in feite uitsluitend pendelbeweging bedoeld. Daar de term „arbeidsmobiliteit” echter diverse processen omvat, hadden wij hem liever vervangen gezien door een meer specifieke term voor dit soort mobiliteit, in casu „forensisme” of „pendelbeweging” (1).

(1) In dit verband willen wij verwijzen naar het artikel van M. VERSICHELLEN: *Arbeidsmobiliteit*, in "Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen", 1960 nr. 3, blz. 267.

Deze enkele bemerkingen ten spijt hebben de auteurs met hun werk een uiterst belangrijke bijdrage geleverd tot de kennis van de huidige toestand en de ontwikkelingstendensen van de Gentse economie. Het werk bevat talrijke belangrijke conclusies zo o.m in verband met de stagnatiefactoren van de Gentse economie. Ook b.v. over de problemen van de Gentse haven kan men meerdere interessante gegevens vinden.

Wij zijn van oordeel dat deze studie de belangstelling verdient van twee groepen lezers. Allereerst zij die zich interesseren aan de problemen van de Gentse economie. Het was de hoofdbedoeling van de auteurs in de eerste plaats deze lezers te bereiken. Nochtans is dit werk de aandacht van een tweede groep lezers ook overwaard. Wij bedoelen hier al diegenen die zich met regionaal-economisch onderzoek inlaten. Voor hen kan dit werk een aanduiding zijn dat een regionaal-economische studie niet noodzakelijkerwijze uitsluitend volgens traditionele methodes dient te geschieden en dat ook hier nieuwe technieken ter beschikking staan.

Aan beide groepen lezers willen wij dit werk dan ook aanbevelen.

H. VAN PARYS.

Gegenwartsprobleme der Agrarökonomie. Festschrift für Fritz Baade zum 65ⁿ Geburtstag. — Hoffman und Campe Verlag, Hamburg, 1958. — 482 blz.

Ter gelegenheid van de 65^e verjaardag van F. BAADE werd een bundel opstellen uitgegeven gewijd aan de landbouwsector in enkele gebieden of afzonderlijke landen. Ter aanvulling van de documentatie worden enkele algemene landbouwproblemen zoals de landvlucht, de sociale bescherming van de landarbeider en de commercialisatie van de landbouwprodukten besproken.

Een zeer gedocumenteerd verslag handelt over de agrische sector in de Beneluxlanden. Problemen in verband met de structuur, de evolutie van het landbouwkomen en de handelspolitiek worden bondig geschetst.

Hierop volgen enkele bijdragen over onderontwikkelde gebieden. Voor China wordt de vooruitgang geschetst welke op enkele jaren tijd bereikt werd terwijl daarnaast gewezen wordt op de zwakke punten in de uitwerking van de plannen en die meestal verband houden met de overhaasting waarmede tewerk gegaan wordt bij de onteigening van de private eigendommen.

Onderzoekingen in verband met de opvoering van de produktiviteit in de agrarische sector laten uitschijnen dat de produktiviteitsverhoging voornamelijk geremd wordt door een gebrekkige scholing van de landbouwers en door het tekort aan investeringen. Daarbij moet opgemerkt worden dat in schier alle ontwikkelingslanden de industrialisatie gefinancierd wordt door de agrarische sector hetgeen het kapitaalgebrek in de primaire sector nog verscherpt.

De bodemhervorming in Oost-Duitsland heeft een grondige wijziging in vergelijking met 1939 meegebracht. De vergelijking van de bedrijfsgrootte toont aan dat de zeer grote bedrijven (meer dan 100 ha) onder de kleine exploitanten verdeeld werden. De bedrijven van 5 t/m 20 ha die in 1939 32 % vertegenwoordigden, kwamen in 1951 voor 59 % tussen. Deze structuurverandering heeft een verhoging van de veestapel tot gevolg vermits het vooral

de kleine bedrijven zijn waarop de veebezetting per ha de grootste dichtheid kent. Deze evolutie gaat gepaard met een sterke inkrimping van de oppervlakte besteed aan de aanbouw van graangewassen (voor tarwe is de bebouwde oppervlakte van 623.000 ha in 1935/38 op 391.000 ha gevallen in 1965).

Voor de Israëlitische landbouwsector worden de ingrijpende veranderingen aangetoond. Op een tiental jaar is Israël erin geslaagd een stevige positie te verwerven op de exportmarkt van sommige zuidervruchten en industriële landbouwgrondstoffen. Daarenboven werd de zelfvoorzieningsgraad voor de essentiële produkten in 1956 reeds voor meer dan de $\frac{2}{3}$ verzekerd.

De verwezenlijkingen op sociaal gebied ten bate van de landarbeiders worden eveneens in deze bundel ontleed. Het Internationaal Arbeidsbureau (ILO), de FAO en de UNESCO hebben elk hun steentje bijgedragen tot de verbetering van het bestaan van de landarbeiders. De vraag of de principes van de landbouworganisatie in de Sovjet-Unie kunnen toegepast worden voor de stimulering van de economische groei der ontwikkelingslanden moet negatief beantwoord worden. Dit komt doordat allerlei omstandigheden totaal verschillend zijn o.m. in verband met de totale bevolking, het groeitempo van de bevolking, de vruchtbaarheid van de bodem e.d.m.

Tot slot worden de studies van BAADE in chronologische volgorde weergegeven. Hieruit blijkt hoezeer deze economist met internationale landbouwproblemen begaan is. Hierbij sluiten de biografische nota's aan van de talrijke medewerkers die van dit verzamelwerk een geslaagde publikatie maakten.

A. KEMPENEERS.

H. H. HERLEMANN : *Grundlagen der Agrarpolitik*. — Verlag Franz Vahlen G.m.b.H. Berlin und Frankfurt a. M., 1961. — 184 blz.

De landbouwsector kent een vrij veralgemeende structurele achteruitgang. Het spreekt vanzelf dat verschillende landbouwspecialisten zich inspannen om na te gaan of er geen mogelijkheid bestaat deze terugloop de pas af te snijden.

HERLEMANN ziet het probleem voornamelijk vanuit bedrijfseconomisch standpunt. De landbouwsector zal zijn bestaan weten te vrijwaren door de optimale combinatie van de produktiefactoren bodem, arbeid en kapitaal. Hij schraagt zijn ganse uiteenzetting op de vestigingstheorie van VON THÜNEN in wie hij de grondlegger ziet van de wetenschappelijke landbouweconomie. Aan zijn denkbeelden wordt een ruime plaats voorbehouden. Deze gegevens worden door de schrijver als springplank gebruikt om de moderne opvattingen omtrent het samenspel van de produktiefactoren voor te stellen. Hierbij dient vooral de uiteenzetting betreffende de zgn. „Faktorendreieck” genoteerd. De zijden van een gelijkzijdige driehoek stellen resp. de produktiefactoren bodem, arbeid en kapitaal voor zodat elke produktiecombinatie aanschouwelijk kan voorgesteld worden door de afstand van de loodlijnen welke vanuit een punt (zgn. Relationspunkt) binnen de driehoek op elk van de zijden neergelaten worden. De lengte van de loodlijnen wijst dadelijk uit welke factoren relatief in prijs verminderen of verhogen zodat elke ontwikkelingsfase kan voorgesteld worden. Deze theoretische bevindingen

worden vervolgens aan de praktijk getoetst. Hierbij wordt zowel aan de onderontwikkelde als aan de ontwikkelde bedrijfshuishoudingen gedacht. De auteur komt tot 12 verschillende combinaties in de prijsverhoudingen van de drie produktiefactoren.

De voorgaande beschouwingen vormen het onderwerp van de eerste drie hoofdstukken. In het vierde worden de problemen met betrekking tot de vraag en het aanbod van landbouwproblemen aangesneden. Daarbij kon natuurlijk het elasticiteitsbegrip niet onbesproken blijven.

De dispariteit landbouwinkomen/andere inkomens vloeit voort uit de inelasticiteit van de vraag naar landbouwprodukten. Er wordt nochtans vastgesteld dat sommige agrarische voortbrengselen een betrekkelijk hoge elasticiteit bezitten zodat een aanpassing van de produktie van aard is om de positie van de agrariërs te verbeteren. Vanzelfsprekend gaat deze aanpassing gepaard met zekere moeilijkheden waaronder o.m. de afvloeiing van de overtollige arbeidskrachten moet gerekend worden. De overheid moet alles in het werk stellen om de overgang te bespoedigen. Zij kan hiertoe bijdragen door het verlenen van goedkope kredieten voor de modernisering en de mechanisering van de bedrijven, door het verstrekken van bedrijfsvoorlichting, e.d.m.

De schrijver tracht verder enkele richtlijnen te verstrekken met betrekking tot de landbouwpolitiek. Hierbij wijst hij op de verschillende facetten welke deze vertoont : zij moet zowel een conjuncturele als een structurele achtergrond hebben.

Verder worden nog enkele beschouwingen ten beste gegeven over het belang van de economische samenwerking onder de verschillende landen. Langs deze weg is immers de optimale combinatie van de produktiefactoren het gemakkelijkst na te streven.

Tenslotte worden verschillende statistische gegevens betreffende Duitsland uit het *Statistisches Jahrbuch über Ernährung, Landwirtschaft und Forsten-1960* overgenomen.

Met deze studie heeft HERLEMANN de Duitse traditie geërbiedigd : na een historische schets welke in dit geval tot VON THÜNEN beperkt blijft, komt hij tot de studie van de moderne opvattingen omtrent de landbouwpolitiek. Aan de auteur komt de verdienste toe een persoonlijke visie op de problemen te hebben waarbij dient gevoegd dat hij deze enorm uitgebreide stof zo bondig mogelijk heeft weergegeven.

A. KEMPENEERS.

G. BRAUSCH : *Belgian Administration in the Congo*. — Oxford University Press, London, 1961. — 92 blz. (Prijs : 7 s. 6d.).

De auteur bekleedde gedurende 25 jaar hoogstaande posten in Kongo en Rwanda-Burundi. Hij kent dus deze gebieden door en door, neemt stelling en beoordeelt zonder meedogen, ook de Belgen. Thans is hij professor bij de universiteit van Karthum, faculteit voor anthropologie.

Het werk behandelt de historische, sociale, politieke en economische omstandigheden die in 1960 geleid hebben tot de breuk tussen blank en zwart in de voormalige kolonie van België. Deze gebieden kenden tot 1958 een rustige ontwikkeling, mede met een economische bloei zonder weerga in

Afrika. Voor die datum was het buitenland vol bewondering voor het Belgisch beleid. Nadien en in een snelle opeenvolging van incidenten, worden al de grondvesten van deze bloei ondermijnd : de autoriteit van het negerhoofd, het prestige van de blanke, de vrede, de ontwikkelingsplannen, de rustige acculturatie, de onderwijspolitiek.

Van deze afbrokkeling analyseert auteur op meesterlijke wijze — voor zo'n klein bestek — de oorzaken. De administratie in Kongo zelf, aangespoord door de katholieke missies, was achteruit op de evolutie : zij wijdde te veel aandacht aan het primair, niet genoeg aan het hoger onderwijs; zij werkte de emancipatie tegen, de politieke zowel als de economische. Aan de andere kant, liep de Belgische politicus vooruit op de evolutie : verblind door zijn partij, heeft hij Kongo oplossingen willen toepassen, die regelrecht indruisten tegen de bantoe-mentaliteit, als daar zijn democratie, politieke partij, syndikaat en sociale wetgeving. „Erring acculturation” was het onvermijdelijk gevolg van deze tegenspraak.

Opvallend is de realistische werkmethode van de Heer BRAUSCH : in ieder domein weet hij met weinig woorden de gedragingen van de inlander zowel als van de blanke te typeren. Men kan hem verwijten, eenzijdig alles te steunen wat de liberale partij heeft gedaan en gezegd.

Een sterk aan te bevelen werkje.

R. STEVENS.

L. H. JANSSEN S. J. : *Vicieuze cirkels en planning in Afrika*. — M. E. Stenfert Kroese, N.V., Leiden, 1962. — 21 blz. (Prijs : 30 F).

In een twintigtal bladzijden heeft de auteur een knappe samenvatting gegeven van de remmende en storende elementen, die de economische ontwikkeling van de Afrikaanse landen eigen zijn en waarmee dus bij planning rekening dient te worden gehouden. Zijn mededeling aan de Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg getuigt van grondige kennis van de toestanden en grote ondervinding.

Wat voornamelijk uit deze mededeling dient onthouden te worden is, dat planning voor de Afrikaanse landen een noodzakelijkheid is, doch dat, wegens de eigenaardigheden van hun economie, enerzijds de immobiliteit van de bestaans-economie en anderzijds de instabiliteit gedurende de overgangsperiode (economische en sociale instabiliteit), de bij ons geldige modellen moeilijk of zelfs niet bruikbaar zijn. De auteur geeft er ten slotte de voorkeur aan, de methode van voortdurend passen en meten aan te wenden. Wat de deskundigen wel zullen beamen.

H. CORNELIS.

A. G. H. VAN LIEMPT en A. DE JONG : *Leerboek voor voortgezette studie in het boekhouden, deel II.* — H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden, 1962. — XII + 383 blz. (Prijs : 345 F).

Dit zeer bekende leerboek is op enkele onderdelen omgewerkt en aangevuld, terwijl de opgaven echter geen grote veranderingen ondergaan hebben. Ettelijke hoofdstukken kunnen onafhankelijk van elkaar bestudeerd worden.

Zeer beknopt wordt in het eerste hoofdstuk de boekhouding van de onderneming met filialen en afdelingen behandeld. De boekingen van obligo's (verplichtingen, die voortvloeien of kunnen voortvloeien uit aangegane contracten) volgen in het tweede hoofdstuk, waaronder eveneens een behandeling opgenomen is van de economische voorraad van grondstoffen. Hierop aansluitend volgt dan de administratie van emballage en quasigoederen. Hoofdstuk vier behandelt de effectenadministratie van de banken, een onderwerp dat in de Belgische handboeken niet zo vaak voorkomt. Hoofdstuk vijf is gewijd aan de boekingen van afbetalings- en huurkooptransacties. Enkele zeer interessante beschouwingen worden gewijd aan de geconsolideerde balans en verlies- en winstrekening (hoofdstuk zes), de liquiditeits- en resultatenbegroting (hoofdstuk zeven), de fiscale balans en verlies- en winstrekening (hoofdstuk elf). Enkele begrippen zijn iets te beknopt uitgelegd. Ettelijke voorbeelden werden geput uit de serie „Staatspraktijk Diploma” examens (S.P.D.), die bekend staan om hun degelijkheid. Enkele hoofdstukken handelen over de boekhoudtheorieën : het enkel boekhouden (hoofdstuk negen), de kameralistische boekhouding en de boekhouding van de overheidsbedrijven (hoofdstuk tien), de Engelse methode (hoofdstuk dertien) en tenslotte theorieën en stelsels van het boekhouden (hoofdstuk veertien). Een vrij belangrijk aantal vraagstukken (zeven en tachtig) en vijf en vijftig opgaven ontleend aan de examens M.O. en S.P.D. leveren voldoende stof tot het inoefenen van de tekst.

J. VAN SPRINGEL.

A. B. CURTIS en J. H. COOPER, herzien en bewerkt door W. J. McCALLION : *Mathematics of accounting.* — Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs N. J., 1961. — x + 566 blz.

Dit zeer omvangrijk werk, waarvan de eerste druk verscheen in 1925, bevat twee delen : deel één is gewijd aan de verschillende problemen uit de stof van handelsrekenen, terwijl deel twee „commercial algebra” heet. Deel één behelst een twaalftal hoofdstukken, die de meest verschillende aspecten van het handelsrekenen bestrijken. Een eerste hoofdstuk handelt over optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen. Hoofdstuk twee gaat verder met ontbinding in factoren en breuken. Hoofdstuk drie is gewijd aan percentageberekening, terwijl hoofdstuk vier handelt over de intrestberekening. Daarna volgen enkele hoofdstukken die een meer economisch karakter dragen : waardebepalingen van de voorraad, berekening van de verzekeringspremies, winstberekening van verkochte goederen, het opstellen van enkele kengetallen

uit de financiële sfeer van de onderneming, goodwill bepaling en berekeningen van deelname.

Deel twee bevat de stof van de economische afdeling, hogere graad, middelbaar onderwijs. Als inleiding zijn een viertal hoofdstukken opgenomen omtrent enkele elementaire algebraïsche begrippen, de logaritmen, het tekenen van grafieken en de reksen. Dan volgen een aantal hoofdstukken uit de financiële algebra : berekening van de samengestelde intrest; annuïteiten, obligaties, enkele begrippen omtrent de waarschijnlijkheid en een hoofdstuk omtrent de berekening en waardering van de levensverzekeringspolissen. Een zeer uitgebreid aantal tabellen sluiten het boek af.

Het boek is zeer vlot leesbaar geschreven en bestemd voor hen die zich op dat terrein willen inwerken. De titel suggereert echter veel meer dan wat het boek biedt. De in bijlage gevoegde tabellen zijn zeer nuttig.

J. VAN SPRINGEL.

H. VERINGA : *De controlefunctie van de administratie*. — Uitgegeven onder Bedrijfseconomische monografieën XXIX bij H. E. Stenfert-Kroese N.V., Leiden, 1960. — 158 blz. (Prijs : 12,50 Fl.).

In dit werk wordt de controlefunctie van de administratie, als bijzonder complementair aspect van de dirigerende functie van de bedrijfsleiding onderzocht. In een eerste hoofdstuk geeft de schrijver een systematische analyse van de elementen van de leiding waarbij nadruk wordt gelegd op de initiatiefdelegatie en de daarbij vereiste controle. Meer in detail wordt de dirigerende functie welke gesplitst wordt in taakstelling en normbepaling, onder de loupe genomen.

In een tweede hoofdstuk onderzoekt de schrijver de betekenis van de administratie in het kader van de controle. De probleemstelling is hier : „het onderzoek naar de eisen waaraan de administratie moet voldoen, teneinde op een doeltreffende wijze haar functie voor de controle op beleid en uitvoering in het bedrijf te kunnen vervullen.”

In de volgende hoofdstukken wordt deze problematiek nader uitgewerkt. Belicht wordt de betekenis van de controlenormen als onmisbare elementen van de controlefunctie. Deze betekenis krijgt haar belang in de bespreking van de controle op de „technisch bepaalde arbeidsverrichtingen”, waarin het toenemend belang van de controle met stijgende initiatiefdelegatie wordt aangetoond en in de analyse van de beleidsverificatie. Hierbij komen hoofdzakelijk twee punten naar voor nl. :

- 1° de noodzaak van een rubricering van de werkelijkheidsgegevens naast de normstelling met het oog op een toetsing aan de normcijfers.
- 2° de sterke gebondenheid van deze punten aan het totale opzet van de bedrijfsactiviteit.

Tenslotte behandelt de schrijver de vroeger uiteengezette algemene principes meer in concreto aan de hand van praktische problemen die zich stellen met betrekking tot de beschikbaarheid van de middelen en het voorraadbeleid.

Gezien het zeer bijzonder aspect van de administratie dat hier door de

schrijver belicht wordt is dit werk zeker interessant te noemen voor bedrijfsleiders en iedereen die in de administratieve functie een leidende rol te vervullen heeft, benevens academici die zich een diepere kennis van de administratie willen verwerven. Aangezien de tekst enigszins zwaar uitvalt, wordt van de lezer een zekere ervaring inzake bedrijfsvoering vereist, wil hij zich het werk volledig ten nutte kunnen maken.

D. MAES.

F. JONIO et G. PLAINDOUX : *Contrôle budgétaire*. — Dunod, Paris, 1961. — VIII + 157 blz.

Dit boekje bevat een reeks studies en voordrachten van dhr JONIO. De auteurs wijzen er op dat het oorspronkelijk karakter van de voordrachten behouden werd, vandaar de gemoedelijke en haast familiale toon. Een aantal begrippen worden ondersteld bekend te zijn, inz. omtrent de bedrijfsboekhouding. In de theoretische opstelling van de begroting vindt men de bekende stelling van Spinosa Cattela, nl. een opstelling per kostenplaats, gevolgd door een groepering van deze kostenplaatsen per functie — hetgeen doet denken aan de opvatting van Van der Schroeff. De auteurs spreken dan ook van een „budget fonctionnel”. De bepaling van een begroting lijkt niet al te gelukkig te zijn : er is een verwarring tussen het wezen van een begroting en de gevolgen van het aanwenden van een begroting in een bedrijf. Uitvoerig gaan de schrijvers in op de voorwaarden die moeten vervuld zijn opdat de bedrijfsbegroting met enige kans op succes kan ingevoerd worden.

Een niet minder vreemde manier van het opzetten van de begroting is te vinden bij hun zienswijze van de te volgen cyclus. Zij zijn van mening dat geen enkele begroting voorrang heeft bij het opstellen, maar dat alle op hetzelfde ogenblik moeten opgezet worden. Dit is zowel theoretisch als praktisch onhoudbaar. De auteurs verlaten hun eigen stelling (blz. 30) door te verklaren dat hun voorkeur uitgaat naar de meest ingewikkelde begroting, nl. de produktie-begroting. Het is bekend dat in de meeste industriële bedrijven echter de verkoopbegroting het vertrekpunt van de begrotingscyclus vormt. In overeenstemming met hun opvatting omtrent „budget fonctionnel” omvat dan „le budget de production” veel meer dan de gebruikelijke fabriecbegroting in de Nederlandse literatuur. Zoals te verwachten is, valt de verkoopbegroting onder „le budget de distribution”.

Liquiditeits- en investeringsbegroting bevatten weinig nieuws. Hetzelfde moet gezegd worden van de analyse van de kosten.

Een vrij groot aantal voorbeelden moet als toelichting dienen voor de „theoretische” uiteenzetting. Hierin zijn enkele zeer goede toepassingen te vinden. Het boek bevat geen literatuurlijst.

Al is het een zeer beknopte studie, toch is het de moeite waard het theoretisch gedeelte door te lezen om te zien hoe in een „budget fonctionnel” de begrotingen per kostenplaats opgenomen worden; hetzelfde geldt voor het gedeelte met de voorbeelden, waarbij enkele zeer interessant zijn.

J. VAN SPRINGEL.